

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Кваліфікаційна робота
з перекладознавства на тему:

**“СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ГЕНДЕРНО – МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ
В ЗМІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, НОВОГРЕЦЬКОЇ ТА
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)”**

Студентки групи МЗмЛГ04-20
факультету романської філології та
перекладу
заочна форма навчання
спеціальність **035 Філологія.**
спеціалізація **035.081 Новогрецька
мова і література (переклад
включно)**
Булах Анастасії Анатоліївни
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
доцент Любченко Т. В.

Допущено до захисту
«__» _____ року
Завідувач кафедри
Філоненко Н.Г.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	7
1.1. Гендер у лінгвістичних студіях	7
1.2. Гендерні особливості мовлення.....	12
1.3. Дискурс як невід’мна частина гендерних досліджень.....	14
1.4. Вплив соціолінгвістики на розвиток гендерних досліджень.....	17
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	20
РОЗДІЛ 2 МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ЛЕКСИКИ У НОВОГРЕЦЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	22
2.1. Граматична маркованість гендерної лексики.....	22
2.2. Дослідження фономорфологічних систем роду української, новогрецької та англійської мов.....	25
2.3. Морфологічна реалізація гендеру у новогрецькій та англійській мовах.....	30
2.4. Системне відображення гендерної семантики фемінітивів.....	37
2.5. Контрастивний аналіз морфемної структури українських, новогрецьких та англійських фемінітивів.....	40
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	48
РОЗДІЛ 3 ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТА ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	50
3.1. Сильова гетерогенність публіцистичного медіа дискурсу.....	50
3.2. Гендерний аспект комунікативної поведінки людини, як основний критерій досліджень ЗМІ.....	57
3.3. Гендерні стереотипи в мові ЗМІ.....	62
3.4. Специфіка перекладу гендерно-маркованої лексики в дипломатичних прес-релізах в українській, новогрецькій та англійській мовах.....	64
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	67
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Сучасний стан розвитку людства зумовлює необхідність переусвідомлення традиційних гендерних ролей та схем і їх сприйняття в суспільстві з метою пошуку різних шляхів для подолання гендерно детермінованих суспільних деформацій, що є важливими для сьогодення. Процес формування нового суспільного устрою на правах демократії припускає формування наукової дослідної парадигми, що є наслідком історичного розвитку.

В сучасному лінгвістичному просторі гендер знаходить своє місце у багаточисельних перекладацьких дослідженнях по відношенню до різних рівнів мови і займає важливе місце у сучасних наукових знаннях про людину. Матеріалом для теоретичної частини роботи слугують праці найбільш відомих дослідників в цій області Голубева С.С., Горошко Е. И Кацюба Л.Б., Кирилина А. В., Крейдлин Г. Е., Кузнецова І. В., Миретина М.С., Сироткина Ю. Н., Снегова Т. И. Шевелева Л. В., Corbett G. G., Dijk T.A. Huddleston R. D., Pullum G. K., Makri-Tsilipakou M., Talbot M., Wojtak M., Ставицька Л.О., Кузнецова І. В., а також наукові статті Бабич Н. Д., Пономаренко О. М., Скаб М. С., Скаб М. В., Стернин И. А., Шевелева Л. В., Joseph, J. E., Poulidou S., та ін.

Останніми двадцятиріччями гендерний вимір у лінгвістиці стає все дедалі важливішим в оцінці процесів розвитку та суспільного функціонування та перекладу гендерних текстів. До недавнього часу проблематика визначення гендерних категорій знаходилася на периферії суспільної самосвідомості, сприймалась частіше як другорядний соціальний та психологічний фактор у лінгвістиці.

Актуальність роботи Останнім часом гендерна лінгвістика постійно знаходиться у центрі уваги лінгвістів і перекладознавців. Фокусування дослідників на перекладі гендерно-маркованої лексики та її відповідників детермінована підвищеною складністю пошуків еквівалентів. Гендерні властивості публіцистичних та політичних текстів, своєрідність їх перекладу

з огляду на такі властивості, не є достатньо вивченими, особливо на матеріалі новогрецької мови, що становить актуальність дослідження.

Метою нашої наукової роботи є визначення шляхів відтворення відповідників при перекладі гендерно – маркованої лексики в публіцистичному та політичному дискурсах української, новогрецької та англійської мов.

Поставлена мета обумовлює вирішення основних **завдань**, а саме:

- визначити поняття “гендер”;
- визначити роль морфологічної реалізації гендеру в українській, новогрецькій та англійській мовах;
- визначити контрастивний аналіз морфемної структури українських, новогрецьких та англійських фемінітивів;
- розглянути гендерні стереотипи в мові ЗМІ;
- встановити ознаки образного переосмислення гендерної семантики фемінітивів;
- розглянути поняття міжмовної відповідності еквівалентів і типів еквівалентів комунікативної поведінки людини, як основний критерій досліджень ЗМІ;
- виявити способи перекладу гендерно-маркованої лексики в дипломатичних прес-релізах в українській, новогрецькій та англійській мовах.

Об’єктом дослідження є гендерно – маркована лексика в публіцистичному та політичному дискурсах в українській, новогрецькій та англійській мовах.

Предметом дослідження є пошуки відповідників гендерномаркованої лексики при перекладі гендерно – маркованої лексики в публіцистичному та політичному дискурсах українською, новогрецькою та англійською мовами.

Матеріал для дослідження було відібрано з політичних електронних журналів: Український тиждень, Deutsche Welle, The Economist, Η Καθημερινή. Задля досягнення мети і виконання завдань цієї наукової роботи ми використали такі **методи дослідження**: декриптивний, структурно-

семантичний, математичний, структурний метод та метод зіставного та порівняльного аналізу. Застосовуючи дескриптивний метод, ми описували збір даних і їх аналізу для формування теоретичної частини дослідження, обираючи їх зі словникового складу мови та пояснюючи особливості їхньої структури та функціонування. Використовуючи зіставний та порівняльний методи, ми зіставляли гендерно-лексичні одиниці новогрецької, англійської та української мов в ЗМІ з метою окреслення спільного й відмінного в аналізованих одиницях. Структурно-семантичний метод застосовувався при дослідженні структури і семантики гендерно-маркованої лексики для їхньої систематизації та для з'ясування їхніх функціональних особливостей. А також, математичний та структурний методи, зокрема кількісний для того щоб підрахувати частоту вживання фемінітивів в мовах.

Наукову новизну роботи становить зіставне дослідження гендерно-маркованої лексики на матеріалі новогрецької, англійської та української мов. Одиниці новогрецької мови в аналіз залучено вперше в українській елліністиці.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання матеріалів та результатів дослідження під час перекладу політичних промов, під час викладання курсів з теорії та практики перекладу новогрецької мови, написанні наукових робіт.

Структура роботи. Робота складається зі *Вступу* (у якому визначено актуальність, мета роботи та її завдання), трьох розділів (*Розділ 1. Особливості розвитку гендерних лінгвістичних досліджень*, у якому окреслено гендер у лінгвістичних студіях; гендерні особливості мовлення; дискурс як невід'ємну частину гендерних досліджень; вплив соціолінгвістики на розвиток гендерних досліджень.; *Розділ 2. Морфологічні особливості гендерної лексики у новогрецькій, англійській та українській мовах.* В даному розділі проаналізовано граматичну маркованість гендерної лексики; морфологічну реалізацію гендеру у новогрецькій та англійській мовах; системне відображення гендерної семантики фемінітивів; та проведено контрастивний

аналіз морфемної структури українських, новогрецьких та англійських фемінітивів. *Розділ 3. Гендерні аспекти публіцистичного та політичного дискурсу* у якому досліджено стильову гетерогенність публіцистичного медіа-дискурсу; гендерний аспект комунікативної поведінки людини, як основний критерій досліджень ЗМІ; гендерні стереотипи в мові ЗМІ; та специфіку перекладу гендерно-маркованої лексики в дипломатичних прес-релізах в українській, новогрецькій та англійській мовах), з висновками до кожного з них, *Висновків* та *Списку використаних джерел*. Загальний **обсяг роботи**: 78 сторінок.

Проблеми, пов'язані з гендерною диференціацією свідомості та гендерною асиметрією, стають все більш злободенним, що обумовлює актуальність подальших досліджень.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Гендер у лінгвістичних студіях

Гендерні уявлення людини знаходяться в постійній динаміці і перетворюються протягом усього її життя. М. Тальбот підкреслює, що людство саме по собі гендерне, тому воно завзято належати до процесу власного гендерного ставлення та встановлення особистого «я» у світі (Talbot, 2010).

Як зазначає Всесвітня Організація Охорони Здоров'я: «Гендер базується на біологічних та фізичних особливостях людини, що визначає його/її стать» [<http://www.who.int/gender/whatisgender/en/>]. Такі поняття як «стать» та «гендер» часто викликають проблеми в розрізненні, оскільки мають неймовірну схожість між собою. Однак відмінність між ними існує. Так, за даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я «стать» це біологічний термін, що визначає людину як чоловіка чи жінку, «гендер» здебільшого пов'язані з терміном стать, проте, має глибше значення. Гендер може розглядатися як літературний еквівалент терміну стать, але, очевидно, він означає більше, ніж просто простий критерій розрізнення між чоловіком та жінкою.

Гендер – це різниця, а іноді й подібність двох людей, які мають однакові ідентифікації, статі, орієнтації, класифікації, професії, подружні статуси між собою. Гендер не є суто лінгвістичною категорією, але її сутність можна розкрити через аналіз структури мови. Культурну рецепцію в статі важко уявити без лінгвістичної компетенції, тобто без гендерно означеної мовної картини світу та реальних дискурсивних практик мовної особистості обдарованої статтю (Ставицька, 2004).

Гендерна парадигма показує систему цінностей та уявлень що стосується розуміння відносин чоловіка та жінки, а також його історичний шлях, видозміну, заради досягнення ідеального обґрунтування. Заведено вважати, що гендер являє механізм переважання маскулінного в суспільстві та підпорядкування в придушення фемінного (Шабурова, 2013), що безпосередньо позначено на соціальній стратифікації, яка має пряме вираження в дискурсивній (мовленнєвій) поведінці особистості (Горошко, 2001).

Термін «гендер» був введений в апарат лінгвістики для акценту соціальних складових концепту статі, які, фіксуються в культурних традиціях і стереотипах, безпосередньо впливають на самоідентифікацію і поведінку особистості в різних сферах діяльності.

Відповідно до нового напрямку лінгвістичних досліджень мову було піддано критиці за її андроцентричність, тобто орієнтованість не на людину взагалі, а на чоловіка. Загалом розвиток лінгвістичних гендерних досліджень пов'язаний з іменами Ре Лакофф (1990), К. Уеста та Д. Зіммерманна (1997), І. Гофмана (2001), М. Мід (2004) та ін. Неоднаковий рівень андроцентризму в тій чи тій мові пов'язують з різним часом виникнення та розвитку гендерних досліджень на базі цієї мови (Кирилина, 2003). Так, перші системні дослідження чоловічих та жіночих особливостей мовлення та мови було зроблено саме на базі германської та романської мовних груп.

На нашу думку, доцільно виокремити ще один аспект гендерних досліджень у лінгвістиці – *зображення в мові особливостей гендерної ідентичності представників обох статей*, тобто як саме особистість сприймає себе та визначає свою роль у соціумі, а не лише як суспільство сприймає її. Загалом *гендерна ідентифікація* – це усвідомлення індивідом власної статевої належності, переживання своєї маскуліності/фемінності та готовність виконувати визначену статеву роль. Як зазначають Ю. Галустян та В. Новицька, «ідентифікувати (усвідомити) себе чоловіком або жінкою – означає прийняти ті психологічні якості й моделі поведінки, які суспільство приписує

людям залежно від їх біологічної статі» (Смит, 1997). Гендерна ідентичність передбачає існування певних оцінних компонентів щодо відповідності виконуваної ролі очікуванням суспільства.

Систематичний аналіз гендерних аспектів мови розпочався лише в середині 70-х років у ХХ столітті, що стосується вітчизняної лінгвістики, то гендерні дослідження почали проводитись наприкінці 80-х – на початку 90-х років. Становлення та інтенсивний розвиток гендерної лінгвістики припали на останні десятиліття ХХ ст., будучи пов'язаними з розвитком постмодерністської філософії та зміною наукової парадигми в гуманітарних науках (Горошко, 2004).

Методологічні й теоретичні основи гендерної лінгвістики формуються в працях Горошко О.І., Кіріліної А.В, Мартинюк А.П, Потапова В.В., Потапової Р.К., Халєєвої І.І. та ін. Дослідження дискурсивних практик жінок і чоловіків дає уявлення про гендерні мовні стереотипи та стереотипи мовленнєвої поведінки взаємопов'язаних аспектів діяльності людини: психологічних, біологічних та соціальних (Мова і культура, Том І, 2004).

Ще у 2003 році Леся Олексіївна Ставицька зазначала, що нинішня лінгвістика зазнає так званій «гендерний бум», саме тому лінгвісти мають говорити про забрання ідеї, експерименти й напрями пошуків, зважаючи на встановлення української лінгвістичної гендерології, тому що гендер – соціолінгвістичне поняття, що укорінене в реалії і традиції, умови життя та норми певної культури.

Також, дослідниця Леся Ставицька зазначала, що українська мовна особистість є гендерною з першим набором своїх асоціативно-вербальних, етноментальних, специфічних та комунікативних константів мовної поведінки, що досі маловивчена.

У сучасній вітчизняній науці спостерігається велика різноманітність методологічних установок у вивченні гендера, що походить від різного розуміння його сутності в дискусіях прихильників біо та соціо детерміністичних підходів. Спочатку систематизувалися концепції

закордонних вчених, обговорювалися можливості застосування ряду зарубіжних методів і методик на матеріалі української мови.

В україністиці дослідження проводяться в галузі словотвору, зокрема приділено увагу фемінізації / неофемінізації: назв осіб, функціонуванню фемінітивів. Попри все, такими дослідженнями займалися: Архангельська, 2008, 2011а, 2011б; Брітікова, 2005, 2007; Брус, 2006, 2007, 2009; Малюга, 2015; Навальна, 2014; Нелюба, 2011; Пономарів 2011; Пузиренко, 2001, 2003, 2005; Розова, 2005; Тараненко, 2006, 2015; Федурко, 2010, та ін.

У традиційній граматиці української мови існує таке поняття, як фемінітиви – слова жіночого роду, альтернативні або парні до аналогічних «чоловічих» поняття. Феміністські неологізми ж, як правило, – це новоутворення, що виникають за прикладом вже усталених фемінітивів. Наприклад О. Тараненко, вважає, що мовотворчість пострадянської доби стимульована рядом чинників: номінативно-експресивним, системно-нормотворчим та загальносоціальним (Ставицька, 2003).

Категорія роду в українській мові піддалася також психолінгвістичного аналізу мови й мовлення, дану теорію можна знайти в роботах Калмиков Г.В., Калмикова Л.О., Харченко Н.В., Лапшина І.М., де висвітлюють питання утворення мовних відповідників (Калмикова, Калмиков, Лапшина, Харченко, 2008). Іншими словами, відбувалося осмислення статі не тільки як природного, але і як конвенційного феномена. В рамках такого підходу були сформульовані загальні принципи гендерних досліджень, найважливіший з яких – визнання звичайного гендера, по різному виявляється в інших культурних і мовних спільнотах на різних етапах їх розвитку (Гендерні стереотипи (освітній проєкт ШГЛ)).

Проблема гендерності та стереотипів існувала ще здавна і у новогрецькій мові. Однак, через те, що в інших суспільствах дану проблему почали наприкінці 60-х років ХХ століття. Гендер зараз сприймається як функція соціокультурних факторів за конкретних історичних умов, що відображається у поступовій поширеності терміна «гендер» – соціальна позиція, що передую

над поняттям «стать» – біологічна стать. Значна частина перших досліджень зосереджена на питанні, чи несуть у суспільстві, в якому переважають чоловіки, мовна та мовна взаємодія клеймо відносин влади між статтю, тобто чи існує лінгвістичний сексизм, і наводять докази нерівного ставлення до жінок у космосі мовних уявлень та символічностей. Типовим прикладом є так зване загальне вживання чоловічого роду, тобто використання чоловічого роду для позначення жінок; напр. коли ми говоримо *греки*, ми маємо на увазі грецьких чоловіків та жінок, роблячи явне посилання та на жіночий рід – висвітлюючи його як непотрібний. Однак дуже часто разом із жіночим родом зникає саме значення роду, виявляючи суто чоловічий контекст мови (Паυλίδου, Μακρή-Τσιλιάκου, 1985). Той факт, що «чоловічий рід – це, як правило, найсильніша особиста стать» (Triantaphyllides, 1978), висвітлює недійсність теоретичної симетрії чоловічого та жіночого роду і внаслідок цього жіночий рід стає антиграмою в деяких випадках. Чоловічий рід виявляється домінуючим у новогрецькій мові. Згідно з недавнім дослідженням (Pavlidou, 2004), яке спиралося на електронний аналіз та обробку всіх іменників, що містяться у Словнику загальнонової новогрецької мови Георгіоса Бабініотиса (1998), описання жінок майже вдвічі більше, ніж чоловіків. Це співвідношення змінюється, якщо ми обмежимося тим, що по суті говоримо про людину в цілому. Іншими словами, існує двічі більше іменників чоловічого роду для ознаменування усіх людей, а не тільки жінок. Як показало вищезазначене дослідження, граматична стать (жіночий, чоловічий) майже ідеально гармонує зі статтю (жіноча, чоловіча). Отже, на рівні іменників грецька лексика – є чоловічою, тому що існує набагато більше іменників, що позначають чоловіків, ніж жінок. Існує також якісно різне ставлення до статей у словниковому запасі грецької мови. Наприклад, що стосується відсотка іменників жіночого роду, які відносяться до жінки при оцінці її зовнішності (або характеристик, пов'язаних із зовнішньою красою).

Отже, дослідження гендеру в мовознавстві стосується двох основних груп проблем:

1. Мова і відображення в ньому статі. Мета такого підходу полягає в описі і поясненні того, як маніфестується в мові за наявності людей різної статі (досліджуються, в першу чергу, номінативна система, лексикологія, синтаксис, категорія роду і т.д.), які ознаки приписуються чоловікам і жінкам і в яких семантичних областях вони найбільш чітко виражені.

2. Мовна і комунікативна поведінка чоловіків та жінок в цілому, де виділяються типові стратегії і тактики, гендерно-специфічний вибір одиниць лексикону, синтаксичних конструкцій і т.д. Тобто специфіка чоловічого і жіночого мовлення (Гендерні стереотипи (освітній проєкт ШГЛ)).

1.2. Гендерні особливості мовлення

Дослідження гендеру в мовознавстві розвивається у двох провідних напрямках. В першому аналізується поняття гендеру в мові. В другому підхід пов'язаний з мовною і комунікативною поведінкою чоловіків та жінок.

З самого початку увага дослідників з однією сторони була направлена на розрізнення чоловічих і жіночих мов, вибору лексичних одиниць і синтаксичних конструкцій, на репрезентації чоловічого і жіночого мовлення в номінальній системі мови.

Мовний аспект гендеру, як зазначає В.П. Нерознак, передбачає дослідження особливостей тексту, що породжується «гендерною мовною особистістю» (Ставицька, 2003). В сучасній вітчизняній лінгвістиці вже присутній певний досвід подібних досліджень (В.П. Нерознак, Л.А. Фатихова А.В. Флоря, і ін.). Зокрема, В.П. Нерознак підкреслює доцільність трактування параметрів художнього тексту в «гендерному вимірі». При цьому «найважливішими проблемами для гендерного вивчення мовної особистості можна вважати реконструкцію гендерного «Я» в тексті», а також «побудову мовного портрета гендерної мовної особистості» (Ставицька, 2003). Також цікаво звернутися до концепції І.І. Халєєва, що розглядає категорію гендеру в лінгвофілософському аспекті: «Підхід до гендеру як до реальності, опосередкованої знаками, символами і текстами, дозволяє визначити гендер в якості міждисциплінарної

інтриги, в основі якої сплітається безліч наук про людину, тож НЕ тільки біологічно, але й соціально-культурно обумовленої специфіки, інтризі як сукупності обставин, подій і дій, в центрі яких знаходиться людина – особистість». Гендерні особливості певною мірою залежать від характеру професії, психічного складу, соціальної ролі досліджуваних. Як зазначають фахівці, відповідну роль відігравала й особлива диференційована діяльність давнього чоловіка й жінки – чоловіка як мисливця, змушеного більше мовчати, логічно мислити й орієнтуватися в просторі та жінки як домашньої господині й виховательки дітей, що потребувало відповідної вербальної активності.

Звідси й специфіка сприйняття в комунікації: чоловіче – переважно лівою півкулею головного мозку, що відповідає за аналітичне мислення людини і його вербальне втілення, жіноче – як лівою, так і правою півкулею, що відповідає за обробку інформації, яка виражена символами й образами, а не словами.

Спостереження за комунікативною поведінкою чоловіків і жінок у моногамних і гетерогамних групах надали можливість визначити деякі найбільш стереотипізовані гендерні стратегії й тактики, що залежать від різних типів інтерпретації світу й відображають гендерні особливості в комунікативних процесах.

Як показало дослідження, переважна більшість жінок у мовній комунікації дотримуються стилю співробітництва, а чоловіки – конкуренції, відповідно кожен з них використовує специфічні способи комунікації: жінки, як правило, дотримуються по черговості мовлення, чоловіки тяжіють до самоствердження, встановлення домінування.

Головною ж відмінністю вважають ставлення до зворотного зв'язку: існує думка, що жінка сприймає зворотне повідомлення не стільки як реакцію на повідомлення як таке, скільки як знак взаєморозуміння; чоловіки ж сприймають його як інформацію, що може не збігатися з їх розумінням, і тому як таке, що підлягає сумніву, а інколи – як помилкове (Сидорская, 1999).

1.3. Дискурс як невід'мна частина гендерних досліджень

Вивчення мови та гендеру все частіше стає невід'ємною частиною вивчення мови у співвідношенні дискурсу і статі. Тема гендеру є невід'ємною частиною мовознавчого дискурсу «Гендер та дискурс» (Cheshire, Trudgill, 1998; Tannen 1994a; Todd, Fisher 1988; Wodak 1997). Термін дискурс сам по собі є предметом суперечок, проте з різними науковими традиціями, що пропонують різні визначення цього поняття, деякі з яких виходять далеко за межі мовно-орієнтованих підходів. У лінгвістиці переважне визначення дискурсу є формальними, що походять від організації дисципліни за рівнями мовних одиниць, таких як фонологія, морфологія та синтаксис.

Згідно з формальним визначенням, подібно до того, як морфологія – це рівень мови, в якому звуки поєднуються у слова, а синтаксис – це рівень, у якому слова об'єднуються у речення, так і дискурс – це лінгвістичний рівень, на якому речення об'єднуються у більші одиниці, як зазначала Л. М. Захарова. Однак, на думку Симонова К. С., альтернативне визначення зосереджується не на мовній формі, а на функції. Дискурс, з цієї точки зору, є мовою в контексті: тобто мовою, яка використовується у соціальних ситуаціях, а не ідеалізовані та абстраговані лінгвістичні форми, які є центральною проблемою багатьох мовних теорій. З огляду на його увагу до ширшого контексту вживання мови, вивчення мови та гендеру в переважній більшості спирається на друге визначення дискурсу. На практиці, однак, обидва визначення часто сумісні, оскільки більша частина мови, яку вивчають аналітики дискурсу, більша, ніж одне речення, і навіть офіційний аналіз дискурсу може вимагати звернення до контексту, в якому він відбувається.

Якщо формальні лінгвістичні визначення дискурсу занадто вузькі для потреб мовних та гендерних досліджень, то деякі нелінгвістичні визначення, що впливають із постструктуралістської теорії, були надто широкими. Погляд Мішеля Фуко (1972) на дискурси як історично умовні культурні системи знань, вірувань та влади не вимагає пильної уваги до деталей мовної

форми. Аналіз дискурсу у рамках М. Фуко, як правило, розглядається натомість як мова використовує системи знань певних установ, таких як медичний або кримінальний дискурс. Це постструктуралістське визначення дискурсу є неадекватним для багатьох аналітиків дискурсу, хоча деякі вважають що «дискурси» М. Фуко (культурно та історично специфічні способи організації знань) можуть і повинні бути включені в аналіз лінгвістичного «дискурсу» (контекстуально специфічні способи використання мови). Такий інтегрований підхід може підвищити актуальність аналізу лінгвістичного дискурсу для вивчення гендерних питань в інших дисциплінах. Дійсно, головний вплив аналіз дискурсу щодо нелінгвістичної феміністичної наукової діяльності прийшов з точки зору М. Фуко та суміжних точок зору, а не з лінгвістичної сторони аналізу дискурсу, що часто включає певну кількість технічних деталей, що може бути страшним для тих, хто не навчений у цій галузі.

Попри коло наукових практик, які підпадають під рубрику дискурсного аналізу, можна визначити сфери конвергенції. Томас Кун, зазначав, що ні окрема теорія, ні єдиний метод, аналіз дискурсу – це сукупність поглядів на використання ситуйованих мов, які включають загальну спільну теоретичну орієнтацію та подібний методологічний підхід. Незважаючи на те, що форми аналізу дискурсу набувають широкого розмаїття, ті, що підкреслюють дискурс як соціальне, культурне чи політичне явище, мають спільну теорію дискурсу не просто як відображення суспільства, культури та влади, а як їх постійно поповнюване джерело. Іншими словами, для більшості аналітиків дискурсу соціальний світ створюється і відтворюється значною мірою за допомогою дискурсу. Метод, який випливає з цієї теоретичної позиції, – це метод пильного аналізу дискурсивних деталей стосовно їх контексту. Де аналітики дискурсу часто розходяться, такі питання, як межі контексту (наскільки базові знання необхідні та допустимі для розуміння певної дискурсивної форми?), Місце дії (чи оратори повністю контролюють дискурс? Чи вони просто дискурсивний ефект?), а також роль аналітика (чи роль дослідника виявити

власні перспективи учасників або запропонувати інтерпретацію, яка може пролити нове світло на дискурс?).

Відповідаючи на такі запитання, аналітики дискурсу, що працюють у різних рамках, зазнають впливу власних дисциплінарних традицій, а також відмітних теоретичних розробок обраної ними дискурсивної парадигми.

Отже, на додаток до широких областей згоди, виявили різні види практик аналізу дискурсу достатньо місця для взаємної критики та дискусій. Відмінності між підходами особливо очевидні при дослідженні того, як різні напрямки аналізу дискурсу взаємодіють із галуззю мовних та гендерних досліджень, яка має свої традиції суперечок та наукових розбіжностей (Бухольц, 1999). Однак у кожному випадку використання дискурсно-аналітичних інструментів допомогло прояснити та розширити наші знання про те, як стать та мова взаємно формувати та інформувати одне одного.

Проаналізована класифікація дискурсно-аналітичних моделей не є абсолютною категоризацією, а, швидше, умовною та сугестивною таксономією, яка дозволяє полегшити пошук подібностей та відмінностей між підходами, зокрема щодо теорій гендеру, які вони використовують і передбачають.

Щодо мовних та гендерних досліджень, найбільш важливими питаннями аналізу дискурсу є природа контексту, роль агентури проти домінуючих форм влади та аналітична позиція дослідника. Проблема контексту стала центральною для теоретичних дискусій дискурсного аналізу. Деякі підходи, такі як аналіз розмов, прагнуть обмежити контекст тим, що можна відновити з самого дискурсу, тоді як інші, наприклад, етнографія спілкування, вважають набагато ширший спектр контекстних факторів потенційно важливими для аналізу; інші все ще, особливо природничі історії дискурсу, проблематизують саме поняття контексту, зосереджуючись на тому, як контексти створюють тексти і надають їм (попереднє) значення. Для дослідників мов та гендерних питань це питання є життєво важливим для розуміння природи самої гендеру: чи є гендер, як вважають багато аналітиків феміністичних досліджень

досягненням дискурсу, чи це ідеологічна система з широкими контекстуальними параметрами, як пропонується по-різному критичними аналітиками тексту та тими, хто вивчає мовні ідеології. Даними дослідженнями займали такі дослідники як: Батрименко О. В., Габермас Ю., Пахарєва Т. А.. Подібним чином, питання дискурсу в цілому залишається пунктом розбіжності між підходами.

В інтерактивній соціолінгвістиці індивідуальна свобода дії обмежена культурними обмеженнями, і вона майже не помітна в певному текстовому аналізі; але свобода дії більш повно реалізована в інших антропологічних моделях. Що стосується аналітичної точки зору, й комунікативної лінгвістики, тому лінгвістичні антропологи виступають за те, щоб дослідники аналізували дискурс з точки зору його учасників, хоча більш соціально заангажовані підходи, такі як інтерактивна соціолінгвістика, також підтверджують роль аналітика у розкритті учасникам інших можливих інтерпретацій. Тим часом визвольна мета критичного текстового аналізу вважає політичною відповідальністю дослідника чітко вказати, як аудиторія тексту могла пропустити або помилити відносини влади. Натомість природничі історії дискурсу пропонують аналітику більше рефлексивної обізнаності, пропонуючи їй дотримуватися власних практик текстотворення та того, як вони обмежують доступні інтерпретації. Така напруженість нелегко вирішити (Бухольц, 2001). Для вивчення гендеру ці відмінності означають, що аналіз дискурсу пропонує численні та суперечливі теорії взаємозв'язку статі, дискурсу та самої дослідниці.

Постійний діалог між аналітиками дискурсу всіх напрямків забезпечить постійну життєздатність дискурсу аналіз як гнучкий та проникливий інструмент для вивчення гендеру.

1.4. Вплив соціолінгвістики на розвиток гендерних особливостей

Вивчення мови та гендеру показує два різні аспекти, а саме мовну систему та мовне вираження. Згідно з послідовниками марксистської теорії, нерівні ролі жінок та чоловіків мають своє відображення не лише у мовній системі загалом, а й у мовленні. Ідеться про те, як звертаються до чоловіків та жінок, як вони розмовляють і які ролі вони представляють у мовній взаємодії. Всі ці аспекти можливо простежити у класових нормах, нормах статі, а також цінностях певного суспільства (Buikema, 1995).

Гендерний аспект відображається саме в особливостях мовлення. Це пояснюється тим, що поява соціолінгвістики у 1970-х р. стимулювала розвиток емпіричних досліджень мовних розбіжностей щодо класу, регіону, віку, етнічності, а також гендеру у мовленні.

Жіноче мовлення сягає корінням у психоаналіз метамови, системи засобів, що відображають роль підсвідомого у розвитку дівчат/хлопців, так само як і розвитку культури (Buikema, 1995).

В межах гендерного напрямку дослідження також функціонує і концепція суб'єктивності, що формує основу для критики мови та суб'єктивності у структуралізмі. Така критика містить структуралістську ідею про те, що значення продукується через бінарні протилежності. Такими протилежностями є *чорне/біле, тіло/свідомість, чоловіче/жіноче*, та ін. Проте, полюси цих опозиційних пар усе-таки структурно пов'язані, адже, наприклад: *«маскулінність»* набуває свого значення лише за умови наявності *«фемінності»*.

Семантичні протилежності в межах бінарно протилежних пар не є «справжніми» протиставленнями, оскільки у мові кожен термін ієрархічно пов'язаний із протилежним до нього. Один із них вважається ліпшим, бажанішим чи ціннішим, ніж інший. Саме через такі твердження теоретики гендерних розбіжностей відкидають емансипаторські ідеї рівності. Адже у боротьбі за рівність «фемінні» норми зникнуть за «маскулінними», що претендують на те, щоб бути кращим для суспільства. В межах трактування гендерних відмінностей «фемінність» набуває значення, негативного до

«маскулінності», та трактується як таке, що не має свого вираження і не відображається у культурі. Беручи до уваги таку критику, прихильники жіночого мовлення визначають його як позитивне явище, що має своє вираження у культурі.

Як стверджує І. Кузнєцова, дослідження художнього тексту з позицій гендерних особливостей вимагає герменевтичного пояснення. Гендер тлумачиться як міждисциплінарне явище, в основі якого поєднуються різні науки про людину. Авторка має на увазі як біологічну, так і соціальну та культурну особливості (Кузнєцова, 2004).

У мовознавстві виокремлюють два основні підходи до проблеми гендеру – підхід домінування (*dominance approach*) та підхід культурних розбіжностей (*cultural difference approach*) (Sunderland, 2006), що ґрунтуються на вагомих відмінностях між статями. Існують й інші підходи, серед них – підхід дефіциту (*deficit approach*), а також динамічний підхід (*dynamic approach*). Усі ці підходи виникали в історичній послідовності. Проте поява нового підходу зовсім не означала відмову від попередніх.

Розглянемо особливості кожного з підходів та проаналізуємо основні ідеї їхніх представників у мовознавстві.

Найвідомішими представниками підходу (чоловічого) домінування є Дейл Спендер (Dale Spender) та Памела Фішман (Pamela Fishman), які у своїх працях аналізують мовлення жінок лише у взаємодії з мовленням чоловіків. Гендерні відмінності у мовленні, на їхню думку, є результатом домінування чоловіків над жінками у різних галузях (Julé, 2008).

На відміну від представників цього підходу, прихильники підходу культурних розбіжностей, серед яких можна відзначити Дебору Таннен (Deborah Tannen) та Дженніфер Коутс (Jennifer Coates) зовсім не цікавилися особливостями мовлення чоловіків. Основною метою їх є не лише опис, а й позитивна оцінка особливостей жіночого мовлення. Наукові дослідження у цьому напрямку мають соціолінгвістичне спрямування. Згідно з твердженнями прихильників цього підходу, жінки та чоловіки

диференціюються через свої відмінності, що зумовлено їхньою належністю до різних субкультур (Julé, 2008). Розбіжності у мовленні чоловіків і жінок вважаються спричиненими відмінностями, що виникали та утверджувалися під час процесу соціалізації. Зазначимо, що саме виникнення підходу культурних розбіжностей вважають моментом прославлення фемінізму, що дозволяє переосмислити жіночі культурні традиції.

Проте під впливом феміністських учень у 1990-х роках феміністська лінгвістика почала кидати виклик ідеям однорідності та статичності базових категорій цих двох підходів. Саме тому припущення щодо категорій «чоловік» – «жінка» як бінарних протилежностей із певною внутрішньою різноманітністю, зазнало нищівної критики. Противники підходів домінування та культурних розбіжностей аргументували це тим, що фокусуючись на відмінних, а не спільних рисах мовлення чоловіків та жінок, ролі та функції гендерних розбіжностей лише підсилюються, що суперечить ідеям фемінізму. Виявлення цих розбіжностей не є метою фемінізму, оскільки відкидає гендер від основних принципів соціального контексту (Barrett, 2006).

Висновки до РОЗДІЛУ 1

1. Гендер сприймається як функція соціокультурних факторів за конкретних історичних умов, що відображається у поступовій поширеності терміна «гендер» – соціальна позиція, що передує над поняттям «стать» – біологічна стать. Значна частина перших досліджень зосереджена на питанні, чи несуть у суспільстві, в якому переважають чоловіки, мовна та мовна взаємодія, клеймо відносин влади між статтю, тобто чи існує лінгвістичний сексизм, і наводять докази нерівного ставлення до жінок у космосі мовних уявлень та символічне.
2. Увагу дослідників з однією сторони було спрямовано на розрізнення чоловічих і жіночих мов, вибору лексичних одиниць і синтаксичних

конструкцій. Однак, з іншого боку на репрезентацію чоловічого і жіночого мовлення в номінальній системі мови.

3. Вивчення мови та гендеру все частіше стає невідомою частиною вивчення мови у співвідношенні дискурсу і статі. Так як, тема гендеру є невідомою частиною мовознавчого дискурсу.

4. В межах гендерного напрямку дослідження також функціонує і концепція суб'єктивності, що формує основу для критики мови та суб'єктивності у структуралізмі. Така критика включає в себе структуралістську ідею про те, що значення продукується через бінарні протилежності. Такими протилежностями є чорне/біле, тіло/свідомість, чоловіче/жіноче та ін. Проте полюси цих опозиційних пар усе-таки структурно пов'язані, адже, наприклад, «маскулінність» набуває свого значення лише за умови наявності «фемінності».

5. Що стосується семантичних протилежностей, то в межах бінарно протилежних пар, не є протиставленнями, тому що у мові та культурі кожен термін ієрархічно пов'язаний із протилежним до нього. Адже у боротьбі за рівність «фемінні» норми зникнуть за «маскулінними», що претендують на те, щоб бути оптимальнішими для суспільства. Беручи дану теорію до уваги, прихильники жіночого мовлення визначають його як позитивне явище, що має своє вираження в різних культурах.

РОЗДІЛ 2

МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ЛЕКСИКИ У НОВОГРЕЦЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ НА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Граматична маркованість гендерної лексики

Коли постає питання про гендерну рівність статей, про боротьбу з сексизмом в мові і узусі, дуже часто відбувається змішання трьох понять: «гендер», «біологічна стать людини» і «граматичний рід». Розмежування цих понять представлено в статті «Лінгвістична маркованість гендеру як соціокультурної категорії» (Голубева, 2009), однак, зосередимося на понятті граматичного роду і номінації людей за професією, статусу або роду діяльності, тому що саме в даному лексичному шарі спостерігаються активні процеси фемінізації. Жінки у своїй особистісної реалізації вийшли за рамки концепту «Сім'я», який, як зазначає Л.Б. Кацюба, асоціюється «з місцем проживання – будинком, домашнім сімейним вогнищем, затишком, побутом; з близькими людьми – родичами, з'єднаними кровними зв'язками й особливими, теплими довірчими стосунками» (Кацюба, 2015). У сучасному світі жінка освоює професії, раніше їй не властиві, служить в армії і поліції, і ця сфера її діяльності вимагає відображення в мові та культурі за допомогою лінгвістичних засобів жіночого роду і відповідно її статевої приналежності.

Лінгвістичний термін «рід» означає граматичну категорію, властиву різним частинам мови і складається в розподілі слів або форм за двома або трьома класами, які традиційно співвідносяться з ознаками статі або їх відсутністю; ці класи заведено називати чоловічий, жіночий і середній. Семантичні підстави родової класифікації дуже розмиті (Языкознание: Большой энциклопедический словарь, 1997). Наприклад, в українській мові іменник «квітка» жіночого роду, в новогрецькій «*το λουλούδι*» (квітка) середнього роду, в англійській мові «*flower*» (квітка) – відсутній рід. Формальною

ознакою, що відносить іменник до того чи іншого класу, стає наявність певної флексії або відсутність такої. Лише в частині іменників можна виявити релевантне відношення статевих відмінностей, відображених у мові за допомогою граматичної категорії роду.

Категорія роду, властива більшості індоєвропейських мов, та новогрецькій. Проте, в цих мовах існують способи розрізнення іменників за ознакою статі. Такими способами є (Бахарев, 2005):

- лексичний, напр: укр. *батько - мати, син - донька*; аналогічно в англійській мові (німецька гілка індоєвропейських мов) *uncle (дядько) – aunt (тітка)*.
- синтаксичний. Близький до цього способу спосіб складання основ в англійській мові с основою слів *man (чоловік)* або *woman (жінка)*, напр.: *policeman - policewoman (полицейський чоловік і жінка)*, *barman - бармен, fireman - пожежний*.
- суфіксальний спосіб. При використанні цього способу родо-статеві відмінності позначаються за допомогою суфіксів. Особливо це стосується новогрецької мови, напр.: *ο γιατρός (лікар)*, що є офіційно прийнятим терміном, і тому має найбільшу частотність вживання. Проте іменник *η γιατρίνα (лікарка)*.

Номінація людей за професією найчастіше піддається критиці в феміністських і антисексистських роботах політиків, соціологів та інших громадських діячів і призводить до того, що на державному або інституційному рівні виробляються довідники та інструкції номінацій і звернень. Так в Іспанії в період 2007 – 2012 рр. в університетах і державних установах було видано велику кількість довідників і формулярів, що регулюють форми звернення до осіб та найменування осіб за професіями з урахуванням статевої диференціації, напр., «*Manual de Lengaje no sexista*» ASCUR, Nicaragua, 2010 року; «*Guía de uso de lenguaje no sexista*», Universidad de Cantabria, 2010 року; «*Guía orientativa para el uso igualitario del lenguaje y de*

la imagen en la Universidad de Málaga», Málaga 2012, «*Las profesiones de la A a la Z en femenino y masculino*», MTAS (Міністерство праці та соціальних справ Іспанії), 2009 у Франції, Бельгії, Швейцарії та Квебеку форми жіночого роду професійних найменувань, рекомендовані Національним Інститутом французької мови Франції, Верховною радою з французької мови Бельгії, Верховною радою та Управлінням по забезпеченню правової рівності між чоловіками і жінками Швейцарії, Службою французької мови Квебека, представлені в різних довідниках по фемінізації і призначені для широкого користування з метою подолання гендерної асиметрії в мові (Миретина, 2011).

Представники гендерного і феміністського напрямків в лінгвістиці керуються концепцією Сепіра – Урфа, яка стверджувала, що мова – це не тільки продукт суспільства, а й засіб формування його мислення та ментальності (Koerner, 2000). Опановуючи мову, дитина засвоює певну картину світу, нав'язану йому структурою мови. Отже, мови, що сформувалися в патріархальному суспільстві, відображають таке уявлення про світ, в якому спочатку чоловік зізнається еталоном, перевершує жінку по-різним розумовим, моральним і будь-яким іншим якістю, тобто про світ, де проявляється сексизм, який стверджує домінування чоловічої статі над жіночим, або андроцентризм мови. Згадана вище еталонність чоловіки в мовному плані простежується, наприклад, у тому, що в мовах, що розрізняють граматичну морфологічну категорію роду як двочленною (чоловічий і жіночий рід), так і тричленною (чоловічий, жіночий і середній рід), словникової форми прикметників є форма чоловічого роду, а форми інших родів є похідними від неї, напр.: *гарний, -а, -е* (українська мова), *οραίος, -α, -ο* (новогрецька мова). Що стосується англійської мови то даної тенденції утворення прикметників – не існує.

Питання про сексизм в мові виявився особливо гострим в європейських, та, навіть на американських континентах суспільствах і культурах, де мови мали двочленно або тричленною категорію роду. У мовах, що не володіють морфологічною категорією роду, проблема сексизму, на перший погляд не

повинна існувати. Однак варто зазначити, що більшість сучасних феміністських робіт і основи гендерної лінгвістики виникли в США і базувалися на дослідженнях саме англійської мови. Тієї самої, що не має граматичної категорії роду, – хоча з часом і зазнала помітних змін, базуючись на появі нових фемінітивів. Одним з постулатів борців з сексизмом в мовній системі – завдання зміщення чоловіків з домінантною позиції і усунення невидимості жінки в мові. Вважається, що слово «чоловік» виступає в багатьох мовах синонімом слова «людина» і використовується в множині як збірного іменника «люди» дискримінує жінку. Тому для досягнення політкоректності в англійській мові на рівні інструкцій, рекомендацій і формулярів стали послідовно виводити з ужитку професіоналізми, створені шляхом складання основ і містить лексему «man» або «woman». Таким чином, рекомендовані до вживання, наприклад, *firefighter* (пожежний) замість *fireman*, *police officer* (поліціант) замість *policeman*, *chairperson*, *moderator* (голова) замість *chairman*, *member of Congress*, *legislator* (парламентарій, член парламенту або ради) замість *congressman*.

Тому можемо зробити висновок, що дане питання в мові все ще висвітлюється як доволі гостре не тільки в європейському, однак і англо-американських суспільствах і культурах.

2.2. Дослідження фонеморфологічних систем роду української, новогрецької та англійської мов

На відміну від семантичних систем, де категорія іменників базується на їх важливості, у фонеморфологічних системах категорії, як правило, базується на морфологічних системах роду та фонологічних. Морфологічні та фонологічні системи базуються навколо семантичного ядра і застосовують морфологічні та фонологічні правила до іменників, що належать до так званого семантичного залишку (Корбетт, 1991).

Наприклад, українська мова має три роди: чоловічий, жіночий та середній.

Класифікація іменників стосовно особи базується на важливих правилах, які передбачають, що іменники з чоловічою особою (наприклад, *батько* – *πατερας*, *θείος* – *дядько*) належать до чоловічого роду, а іменники з особою жіночого роду до жіночого (наприклад, *мати* – *μητερα*, *тітка* – *θεία*). Усі інші по суті поділяються на три категорії роду на основі морфологічних правил, які передбачають, що іменники першої відміни є чоловічого роду (*закон* – *νόμος*), другої (*школа* – *σχολείο*), третьої (*кістка* – *κόκαλο*) – жіночого роду, та четвертої – середнього роду (наприклад, *вино* – *κρασί*) (Кордоні, 1991).

У фономорфологічних системах рід є чітко позначеною граматичною категорією. Згідно з Віосріарі (2001), у деяких мовах домінують фонологічні правила категоризації іменників, наприклад, французька, де іменники, що закінчуються на – *m*, як правило, є чоловічого роду. За даними Організації Об'єднаних Націй (Hellinger, Bussmann, 2001) «мови з граматичним родом» або «мови без роду в іменниках з посиланням на особу мають відповідність між чоловічим та жіночим родами в лексичній ознаці іменника чоловічого чи жіночого роду. На додаток до згаданих вище українську та французьку мови, граматичний рід має цілий ряд інших мов, таких як арабська, датська, іврит, грецька, ісландська, іспанська, давньоскандинавська, польська, сербська, хорватська, боснійська та шведська (Hellinger, Bussmann, 2001).

Однак, категорія роду не застосовується однаково до всіх мовних сімей. Як ми бачили, кількість родів у кожній мові може відрізнятися. Наприклад, грецька, німецька та українська мають три роди (чоловічий, жіночий, середній), тоді як французька та датська – два.

Категорія роду іменників, що позначає неживі предмети, може відрізнятися. Наприклад, іменник, що позначає «сонце», чоловічого роду в новогрецькій, латинській та французькій мовах, жіночого роду у німецькій та литовській мовах, і середнього роду у давньоіндійській, давньоарійській, російській та українській мовах (Hellinger, Bussmann, 2001). Хоча категорія роду іменників, що стосуються неживих предметів є семантично довільною. В деяких випадках спостерігаються закономірності та відповідності. Особливо в

сучасній новогрецькій мові граматичний рід (далі просто рід) відображається у всіх іменниках, прикметниках, іменникових прикметниках, пасивних частках та деяких займенниках. Його виділяють у трьох класах граматичного роду, які «відповідають трьом значенням, що граматичний рід реалізує у грецькій мові: αρσενικό (ΑΡΣ) (чоловічий) – *δρόμος*, θηλυκό (ΘΗΛ) (жіночий) – *θάλασσα* και ουδέτερο (ΟΥ Δ) (середній) – *βουνό*» (Παυλίδου, 2002). Спостерігаються збіги між деякими значеннями різних категорій родів (наприклад, *ο δρόμος*, *ή οδός*, *το πάθος*, в результаті чого немає балансу між значеннями граматичного роду та морфологічної подібності. Відмінності між чоловічими та жіночими категоріями родів відзначаються більше в однині, ніж у множині (Παυλίδου, 2003). На думку Παυλίδου (2006), три категорії роду не є семантично виправданими, оскільки вони не відповідають точному екстралінгвістичному розмежуванню, тобто чоловічий / жіночий, живі / неживі істоти. Однак у випадку з живими істотами, особливо стосовно людей, категорії роду семантично виправдані, оскільки іменники, що позначають істот чоловічого роду, морфологічно належать до першої відміни (Παυλίδου, 2006). Майже абсолютна відповідність граматичної категорії роду була фактично виявлена систематичним дослідженням іменників, включених до збірки словників (Παυλίδου, Αλβανούδη, Καραφώτη (2004)). Згідно з цим дослідженням, жіноча граматична категорія роду у відсотковому співвідношенні досягає 94.1%, тоді як чоловіча – 94.2%.

Говорячи про морфологічний опис присвоєння роду грецькою та англійською мовами, як зазначалося раніше, між грецькою та семантичною гендерною парадигмою існує невелика залежність, тоді як, схоже, існує більш тісна залежність між родом та морфологією. Α. Ραλλί (2002, 2003) зазначає, що, хоча існує певна відповідність між родом та флексійним класом (суфікс іменників), цих явно морфологічних критеріїв недостатньо для визначення присвоєння статі у всіх випадках. Наступний приклад демонструє, як іменники, що належать до одного флективного класу, можуть бути різної статі (Ralli, 2003).

- a. *Éksoðos* = *exit fem*
- b. *ðrómos* = *road msc*
- c. *γλωσσολόγος* = *linguist msc/fem*

Тому дослідниця припускає, що у процесі визначення роду бере участь комбінація морфологічних (тобто флексії, деривації та складання) та семантичних (тобто статі) критеріїв. Далі вона стверджує, що стать є внутрішньою, лексичною особливістю деяких грецьких іменників, що означає, що інформація про стать іменника не пов'язана з жодними семантичними (статевими) або морфологічними (суфіксальними) критеріями, а зберігається ментально. Слідуючи цьому припущенню, іменники, гендерне значення яких не передбачається іншими ознаками чи правилами, містять внутрішню ознаку статі (Ralli, 2003):

- a. *Κύπος* = *garden msc/ ΦΚΙ 1*
- b. *Προοδός* = *progress fem/ ΦΚΙ 1*
- a. *Κύπ-[gd:msc]*
- b. *Προοδ-[gd:fem]*

Проте Раллі наголошує на обов'язковості гендерної ознаки іменників, значення яких визначається іншою ознакою або визначається морфологічно чи синтаксично. Дослідниця стверджує, що іменникові основи містять невизначену гендерну ознаку, яка може бути визначена лише за допомогою певних правил спільного виникнення ознак, і пов'язує присвоєння ознак у цих іменниках з флексійним класом (ФКІ), семантичною інформацією (стать) або обома. (Ralli, 2003).

1а. гендер: чоловік

тип: людина

рід: –

(1a)	гендер:	Чоловік	рід: чоловічий
	тип	людина	
	рід	–	
	В такому випадку гендер залежить від семантичних ознак: роду		
(1b)	ФКІ	2	рід: чоловічий
	Рід	–	
	В такому випадку гендер залежить від морфологічних ознак: флексії. Наприклад:		
	<i>κτήτορας</i>	<i>землевласник</i>	
	ФКІ:	2	рід: чоловічий

Нарешті, вона згадує випадки стійкої недостатньої специфікації (іменники, що позначають людську професію) (Ralli, 2003).

За доповіддю Раллі було запропоновано низку альтернативних алгоритмів, що намагаються врахувати процеси присвоєння статі грецькою мовою, призначаючи більш активну роль іменниковим суфіксам, таким як прототипічність та продуктивність. Анастасіаді-Сімеоніді та Чіла-Маркопулу (2003) ввели поняття прототипічності щодо статі, розмежовуючи прототипові та нетипові іменники. Прототипічність визначається щодо флексій (тобто суфіксація) разом із семантичними критеріями. Вважається, що суфікси іменників тісно пов'язані з конкретними родами. Зокрема, суфікс-закінчення *-s* (як у *-os*, *-as* та *-is*) розглядається як закінчення прототипічно іменників чоловічого роду, суфікси *-a*, *-i* та *-u* є прототипами жіночого роду, *a -o* та *-i* іменників середнього роду. Вважається, що поняття прототиповості тісно пов'язане з частотністю, але не визначається нею. Виходячи з того, прототипічність відображається в психолінгвістичних даних, оскільки вона виявляється в моделях засвоєння мови (прототипові іменники набувають спочатку діти, а вивчають їх спочатку викладачі другої мови).

Катріна Крістофіду (2003), з іншого боку, стверджує, що поняття продуктивності флексійної парадигми є – або повинно бути центральним при аналізі флексійної системи мови. Приймаючи основи природної морфології (Dressler, 1987, 1995) та використовуючи аргументи, подібні до аргументів Анастасіяді-Сімеоніди та Чіла-Маркопулу, К. Христофіду пропонує ієрархію продуктивності для характеристики грецьких іменникових суфіксів.

Зокрема, вона припускає, що найбільш продуктивними суфіксами (що представляють цілі флексивні парадигми) є суфікс *-as* для чоловічого роду (за яким слідує *-os*), *-a* для жіночого роду (за яким слідує *-i*) та *-i* для середнього (після чого *-o*). Також останніми двома підходами є спільне припущення, що частота використання певного суфікса з одним гендерним значенням регулюватиме або, принаймні, буде тісно пов'язана з прототипічністю та продуктивністю.

Однак останні два підходи дуже мало або взагалі не посилаються на статус статі в мовній системі мовця.

2.3. Морфологічна реалізація гендеру у новогрецькій та англійській мовах

Гендер у новогрецькій мові фонетично реалізується шляхом чіткого позначення всіх іменних елементів. Статеве значення іменникової фрази визначається головним іменником: рід становить внутрішню лексичну особливість іменника і зазначений у лексиконі (Хомський, 1995). Угода на синтаксичному рівні відповідає за реалізацію гендерної ознаки на всіх елементах, що підлягають відмінюванню, а також у межах або поза межами речень (за участю займенникових елементів або присудкових присудків).

Сучасна грецька мова використовує тристоронні відмінності за статтю: чоловічий, жіночий та середній. Хоча біологічні відмінності між статями іноді виражаються у статі іменників (тобто іменники, що позначають людей чоловічої статі, як правило, маскулінні, а ті, що позначають жіночих людей, як

правило, жіночі), прямої кореляції між семантичною (біологічною) та граматичною (морфологічною) не існує. Проте, хоча існує тісний зв'язок між родом та відміною (або флексійним за класом М. Ralli (2002)), суто морфологічних критеріїв недостатньо для визначення статі іменників.

Що стосується класів відмінювання іменників, різні описи зосереджуються на різних характеристиках іменників; Д. Холтон, Р. Макрідж та І. Філіпакі-Уорбертон (1999), розрізняють іменники чоловічого, жіночого та середнього роду і надають набори суфіксальних парадигм окремо для кожної категорії, подібно до попередньої категоризації, наданої У. Джозефом та І. Філіпакі-Уорбертон (1987) і М. Триандафілідісом (1941). Опис найпоширеніших класів іменників на основі класифікації Д. Холтона та ін. Наведено в **Таблиці 1** нижче.

Table 1. Greek noun classes (Based on Holton et al., 1999: 70)

<i>Masculine</i>		<i>Feminine</i>		<i>Neuter</i>	
-as	patéras (=father)	-a	θάλασα (=sea)	-o	vivlio (=book)
-is	kléftis (=thief)	-i (pl: -es)	kóri (=daughter)	-i	ayóri (=boy)
-os	aðelfós (=brother)	-os	ísoðos (=entrance)	-os	láθος (=mistake)
-eas	kuréas (=barber)	-i (pl: -is)	póli (=city)	-ma	máθima (=lesson)
				-imo	γράψιμο (=writing)

З іншого боку, інші підходи до флексивної системи грецьких іменників використовують ступінь синкретизму в флексивних парадигмах як критерій класифікації іменників (Kourmoulis, 1964; Klairis, Vabiniotis, 1996). Зокрема, вони розрізняють іменники, які використовують двосторонню різницю у флексивній парадигмі, а саме між називним і родовим відмінками (флексивний клас 1), іменники, що використовують тристоронню форму різниці – називний, родовий, знахідний (флексивний клас); 2), а також іменники, які можуть застосовувати або двосторонню, або тристоронню різницю в межах флексивної парадигми (змішаний клас, наприклад, *poli* (NOM / ACC) –*polis* (GEN) або *polis* (NOM) –*poleos* (GEN) –*poli-n* (ACC) = місто).

У свої дослідженнях М. Раллі (1994, 2002, 2005) стверджує, що гендерний синкретизм та синкретизм (в цілому) не є достатніми для розрізнення флективних класів іменників і тому дослідниця розрізняє вісім флективних класів лише на основі морфологічних критеріїв, що призводить до категорій, що включають іменники більш ніж однієї статі. Категоризацію іменників М. Раллі наведено в таблиці 2:

Таблиця 2. Флективна категорія іменників (ФКІ), базуючись на дослідженнях Раллі за 2002 та 2005 роки.

ФКІ (1) [-ος] чол/жін.рід		ФКІ (2) [-ς] чол.рід		ФКІ (3) [∅] жін.рід		ФКІ (4) [∅] жін.рід	
-ος	<i>ανθρωπος</i> (чол.рід) = людина	-ας	<i>ταμίας</i> (чол.рід) = касир	-α	<i>Μητερα</i> (жін.рід) = мама	-η / εις	<i>Πόλη</i> (жін.рід) = місто / <i>πόλεις</i> (мнж. жін.рід) = міста
	<i>ψήφος</i> (жін.рід) = голос	-ης	<i>μαχητής</i> (чол.рід) = боксер	-η / -ες	<i>Φίλη</i> (жін.рід) =подруга / <i>φίλες</i> (мжн. жін.рід) =подруги		
		-ες	<i>καφές</i> (чол.рід) = кава	-ού	<i>Αλεπού</i> (жін.рід) = лисиця		
		- ούς	<i>παππούς</i> (чол.рід) = дідусь				

ΦΚΙ (5) [-o] сер.рід		ΦΚΙ (6) [∅] сер.рід		ΦΚΙ (7) [-oς] сер.рід		ΦΚΙ (8) [∅] сер.рід	
-o	<i>Βουνό</i> (сер.рід) = <i>гора</i>	-ι	<i>Σπίτι</i> (сер.рід) = <i>дім</i>	-oς	<i>Κράτος</i> (сер.рід) = <i>держава</i>	-μα	<i>Σώμα</i> (сер.рід) = <i>тіло</i>

Як зазначалося раніше, усі елементи в рамках повинні узгоджуватись за родом, кількістю та регістром із головним іменником. Тому також змінюється рід задля того щоб погодитись із головним іменником. Родові відмінності означеного та невизначеного артикля наведені в **Таблиці 3**.

Таблиця 3. Розрізнення за гендерною ознакою означених та неозначених артиклів.

	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід
Означений	<i>ο</i>	<i>η</i>	<i>το</i>
Неозначений	<i>ένας</i>	<i>μία</i>	<i>ένα</i>

Гендер в англійських іменниках може бути показаний як «умовний» чи «явний» на відміну від «граматичної» чи «явної» статі іменників, як у французькій, новогрецькій, російській або українській мовах. Більш сучасний підхід до гендеру в англійській мові можна знайти в роботах Бібера Д. «Гендер та жанр», Хаддлстона Р. та Пуллума Дж. «Кембриджська граматика англійської мови», Брінтона Д. М. «Мовна структура сучасної англійської мови», а також у роботах таких вчених як: Смірницький А. І «Синтакс англійської мови», Вейхман Г. А. «Що нового в граматиці англійської мови», та інші. Деякі з найцікавіших змін, що відбулися в англійській мові за останні 30 років, були зумовлені двома бажаннями: розв'язувати спірну проблему

гендеру як граматична категорія англійського іменника в сучасній англійській мові та щоб уникнути, якщо не викоренити, сексизм в мові.

Безумовно, з огляду на аспект гендеру в англійській мові, безумовно, він простіший, ніж у деяких мовах. Наприклад, у новогрецькій мові іменники можуть бути чоловічого, жіночого та середнього роду, і той, хто вивчає мову, повинен знати, для того, щоб вибрати правильну стать, займенник або прикметник (те саме з українською мовою).

У багатьох підручниках як для носіїв, так і для не носіїв англійської мови гендер майже не згадується, якщо взагалі згадується (Wales, 1996). Кеті Уельс висловлює ідею, і всі, будь то любителі чи лінгвісти, носії або не носії мови, погоджуються, що, безумовно, гендер – це, щонайбільше, маргінальна категорія сучасної англійської мови.

Протягом століть гендер значною мірою прирівнювали і плутали з біологічною категорією статі, що ускладнює взагалі розмову про «стать» в англійській мові. Однак, погляд на сучасні довідникові граматики показує, що очевидно традиція сильніша за здоровий глузд, і гендер завжди був категорією (формальною чи функціональною) англійської мови, і ніхто ще не наважується (поки) відмовитися від неї повністю. Тепер подивімось на погляди граматистів на стать у сучасній англійській мові.

Квірк дає таке визначення гендеру: «Під родом розуміється граматична класифікація іменників, займенників чи інших слів у іменниковій фразі відповідно до певних відмінностей, пов'язаних зі значенням, особливо різниці, пов'язаної зі статтю референта» (Randolph, Greenbaum, Leech, and Svartvik, 1985).

Порівняння існування статі з існуванням специфічних гендерних займенників створює проблему. З огляду на коло аргументів і контраргументів, стверджуючи, що англійська мова має рід, оскільки в ній є займенники, які демонструють гендерні відмінності – традиційна аргументація пішла б протилежним шляхом і стверджувала, що відмінності в променних системах існують лише тому, що номінальний референт ознака

«стать», яка, у свою чергу, повинна відобразитись у прономінальних системах.

Структури основного відношення займенника до іменників однини дають нам кілька гендерних класів, як ілюструє Рендольф Квірк (Randolph, Greenbaum, Leech, and Svartvik, 1985):

а) анімаційно-особистісні (*male - brother, boy; female - sister, girl; dual - doctor; teacher*); загальний (*common - baby; collective - family*); безособові (*higher male animal - bull; higher female animal - cow; lower animal - ant*);

б) неживий - *box, table*.

За словами Квірка, англійська мова має дев'ять гендерних класів, які виявляють високий ступінь перетину між собою. Жодної з підкатегорій недостатньо для присвоєння роду іменнику. Автор застосував ієрархію, щоб дійти до вищезазначеної класифікації, в якій людство > стать > анімація > вибір займенника приймаються за основу системи. Відмінність чоловічої / жіночої статі в іменниках на позначення тварин підтримується людьми з особливою турботою (наприклад, з домашніми тваринами). Не згадується той факт, що тварини, як правило, у розмовній мові належать до чоловічого роду. Однак, «жаргонне» вживання мови, включає термінологічну диференціацію, напр. *собака-сука*. Інший винятковий клас іменників, за визначенням Рендольфа Квірка, це імена країн, що можуть використовуватись з середнім родом (географічна одиниця) або жіночим (політична / економічна одиниці) займенників. Також фіксуємо вживання займенників жіночого роду, що стосуються кораблів, особливо з тими, що увійшли до історії: *That's a lovely ship (Titanic). What is she called? Це чудовий корабель (Титанік). Як вона називається?* У австралійському варіанті англійської мови жіночий рід вживається у разі антипатії, а також прихильності, напр. *She's an absolute bastard, this truck*. Вона абсолютна сволота, ця вантажівка.

Більш сучасний підхід до статі в англійській мові можна знайти в книзі «Грамматика розмовної та письмової англійської мови видавництва Лонгмена (Biber, Stig, 1999), включаючи, як впливає із заголовка, значну кількість

матеріалу, що який говориться вперше і, таким чином, доповнює, а не замінює теорії Р. Квірка (1985). Бібер Д. стверджує, що «Гендер є менш важливою категорією в англійській мові, ніж у багатьох інших мовах». Це тісно пов'язано зі статтю референта і головним чином відбивається у зразках співіснування особових займенників однини.

Дуглас Бібер та його колеги добре знають той факт, що гендер є проблематичною категорією в сучасній англійській мові. Таким чином, їх проникливе застереження акцентує, що: «Гендер – це не просте відображення дійсності, це скоріше питання про домовленості та вибір, а також спеціальні стратегії, для того, щоб взагалі уникати посилань на гендерні особливості». Бібер Д. обговорює прагматичність мотивації вибору займенника, таку як використання специфічно гендерно позначених форм з одного боку, або уникнення, з іншого (наприклад, *chairman/woman is chairperson*).

Неособисті посилання є більш відокремленими. Вирази або звертання до дітей (*infant, baby, child*) та тварини (зокрема, домашні тварини) допускають варіативність. Винятковий статус приписують іменникам, що позначають країни та кораблі, які передбачають двосторонній вибір (особисте «вона» та не персональне «воно»). Хоча граматики зазначають, що «розмовна мова наближається до фактів, які ми спостерігаємо в реалізації гендеру в англійській мові сьогодні, однак граматики не можуть запропонувати пояснень, щодо виняткових випадків, про більшість з яких вони навіть не згадують. Наприклад, чи можливо використовувати «вона», маючи на увазі корабель», – Дуглас Бібер.

З огляду на новітні дослідження у сфері гендеру, у книзі «Хаддлстон та Пуллум Кембриджська граматика англійської мови» (Huddleston, Pullum, 2002) зазначено наступне: «Важливо ретельно розрізняти семантику та екстралінгвістичні терміни «Чоловік» та «Жінка». Деякі граматики продовжують аргументацію Вена Корбельта (Corbeh, 1994), як визначальний критерій статі. Англійська мова дійсно має відмінок, хоча в дуже обмеженому сенсі. Англійська має значення роду; хоча це не флективна категорія і не

настільки сильно граматизована як в інших мовах. У разі вживання іменників на позначення «неживих» істот або тварин можемо використовувати такий алгоритм:

- «Воно» зазвичай використовується, коли стать невідома.
- «Він» і «Вона», швидше за все, з домашніми тваринами, домашніми тваринами та істотами, що класифікуються високо в царстві тварин (наприклад, *леви, тигри*).
- Використання «Він» або «Вона» вказує на дещо більший ступінь зацікавленості в або співпереживання з референтом.
- Використання «Воно» з людськими попередниками: «Воно» можна використовувати говорячи про немовлят (Crystal, 1995).

Говорячи про розширене використання слова «Вона», таке використання можливо з двома категоріями, а саме з «країнами» та «кораблями». «Кораблі» представляють класичний випадок цього розширеного вживання «вона», але формулювання зустрічається і з іншими різновидами транспортних засобів. Існує значна різниця серед ораторів як широко вони використовують цей різновид персоніфікації. Часто зустрічається не анафоричне використання «she». *Ось вона нарешті* (мається на увазі корабель) *опускається вниз*. Повинно бути ясно, що описи роду в сучасних довідкових граматиках вкрай незадовільні. Вони або не відображають фактичного використання мови, або змішують традиційне із сучасною інтерпретацією, що додає замішання, а не допомагає прояснити дану проблему. Автори описують ідеалізований варіант присвоєння роду у стандартній англійській мові, тим самим ігноруючи важливість розмовної практики.

2.4. Системне відображення гендерної семантики фемінітивів

Спираючись на численні дослідження проблеми статі в мові, ми визначаємо фемінітиви як інтегративну категорію для вираження поєднання жіночого та

жіночності в рамках єдиного індивіда. Жіноче розглядається нами як сукупність морфологічних, тобто анатомічних, фізіологічних ознак жіночої статі. Жіночність – це гендер, тобто соціальна стать, одна з соціальних ролей, що виконується індивідом в суспільстві.

Дослідження особливостей взаємодії мови, свідомості і культури позначило новий етап в мовознавстві, а отже, і твердження в лінгвістичної наукової парадигми когнітивної лінгвістики. Вивчення механізмів взаємодії лінгвістики, культурології, соціології, філософії розширило рамки змістовного аналізу мовних проявів і додало значну ефективність семантичним дослідженням. Виявлення ознаки ставлення до того чи іншого поняття в мові передбачає аналіз значень слів, що позначають досліджуване явище.

Велика кількість слів лінгвістично об'єктивує конкретне поняття та може свідчити про його культурну актуальність для того чи іншої лінгвосоільноти. В. І. Карасик зв'язує між собою питання читача, культурної цінності та актуальності. Важаючи, що цінним для людини є те, що відображає певну істотну роль в певному житті і здобує різнобічне значення в мові. Семантична щільність тієї чи іншої тематичної групи лексем, роз'яснення найменування, виокремлення смислових відтінків є знаком лінгвістичної значущості позамовних об'єктів. В такому випадку виникає виокремлення цінності і актуальності явища.

Формування концептуально-семантичного поля концепту «фемінітизм», лексико-фразеологічних одиниць, досліджуваних з інваріантним семантичним ознакам, представляється нам настільки ж закономірним, як і формування семантичних полів.

Взаємодія лексики й фразеологічних одиниць заснована на спільності читача, функції слів і ФО, а також на єдиному характері їх семантики, описуваної в одних й тих же термінах (семи), на спільності семантичних процесів, до яких вони схильні.

Лексичні та фразеологічні одиниці, об'єднуючись, утворюють польові структури, в межах яких лексеми і поєднання лексем вступають одна з одною

в різноманітні відносини, покриваючи у своїй сукупності певну номінативну сферу.

Формування лексико-фразеологічного поля «фемінізм» здійснюється на основі виділення базової фемінітивної одиниці – «що відноситься до жінки» – у формальній складовій плану змісту (Ельмслев, 1940) і концептуально-семантичної категорії «фемінізм», тобто основної ознаки концепту, - субстанціональної складовою плану змісту.

Одними з важливих атрибутів концептуально-семантичного поля є, по-перше, загальна інтегральна ознака лексичних одиниць, по-друге, екстралінгвальний фактор. Вони у своїй сукупності утворюють тематичні групи. Для того, щоб деякі лексеми із загальними базовими індикаторами утворили поле, необхідно, щоб рід всіх цих лексем був мотивований граматичним родом архілексеми (гіперонімів) і однією і тією ж самою екстралінгвістичною ознакою.

У семантичних системах роду категоризація іменників базується на важливості іменника. Гревіль Г. Корбетт (1991) розрізняє важливі та важливі по суті системи. У суто семантичних системах або системах природного роду, як їх ще називають, значення іменника визначає значення роду іменника, тоді як із роду іменника можна висвітлити інформацію про значення іменника (Корбетт, 1991). Наприклад, діарі – мова австралійського діалекту має дві статі, один з яких відповідає всім живим представницям жіночої статті (наприклад, жінкам, дівчатам, самкам кенгуру тощо), а інший відповідає всім іншим живим істотам, тобто представник чоловічої статті, так як і всім неживих істот (Корбетт, 1991).

Як виявляється, стать вирізняється навколо ключових відмінностей, таких як людина, живі / неживі істоти, чоловіки / жінки, чоловіки / інші істоти. За жодних обставин ці відмінності не вичерпують різноманітності, що спостерігається у мовах (Корбетт, 1991). Наприклад, діалект Rikvani з Andi мови є рідним для комах, північноавстралійська мова Ngangikurrurrur для

рушниць та австралійська Anindilyakwa виділяє предмети з глянцевою поверхнею, яка відображає все інше.

2.5. Контрастивний аналіз морфемної структури українських, новогрецьких та англійських фемінітивів.

На сьогоднішній день вже сформувалося декілька праць, присвячених вивченню фемінності та маскулінності в різних мовах світу.

Здебільшого, у процесі лінгвогендерних досліджень застосовують кількісний аналіз. Зокрема, результати досліджень, базовані на аналізі частотності, що подають результати дослідження мовних текстів.

Для проведення аналізу було створено дослідницькі корпуси мовних тестів, за допомогою яких можна виявити приблизу кількість фемінітивів, немаркованої лексики а також саму еволюцію мови.

Для фемінізації української мови вживається:

1. суфікс -К-, який є найпродуктивнішим, за його допомогою утворюється більшість фемінітивів: *перекладачка, депутатка, редакторка, діячка, директорка, скульпторка, журналістка і т.д.*;
2. суфікс –ИЦ-, який додається до чоловічої основи на -(н)ик, -ець: *відмінниця, натхненниця, підприємця, спадкоємиця, виконавиця, улюблениця, засновниця, переможниця*;
3. суфікса -ИН- додається і до основ на -ець *борчиня, виборчиня, мисткиня, фахівчиня, видавчиня* і до основ на приголосний, які тривалий час вважались як такі, що не піддаються фемінізації *членкиня, ленкиня, філологиня, ботанекиня*.

Недостатньо просто називати жінок в жіночому роді. Тому що, коли мова йде про змішані групи – використовуватимуть чоловічий рід. Проте також, говорячи про абстрактних людей – будуть також використовувати чоловічий рід.

Назви професій в українській мові	
Чоловічий рід	Жіночий рід
Держслужбовці	
Президент	Президентка
Заступник Президента України	Заступниця Президента України
Прем'єр – міністр	Прем'єр – міністр
Радник Глави Адміністрації	Радниця Глави Адміністрації
Міністр	Міністерша
Депутат	Депутатка
Старший консультант	Старший консультант
Економічні спеціальності	
Підприємець	Підприємниця
Економіст	Економістка
Бухгалтер	Бухгалтер
Фінансист	Фінансистка
Рекламний агент	Рекламний агент
Брокер	Брокер
Маркетолог	Маркетолог
Касир	Касирша
Гуманітарні спеціальності	
Філолог	Філологиня
Перекладач	Перекладачка
Юрист	Юристка
Історик	Історичка
Письменник	Письменниця
Прозаїк	Прозаїк
Лінгвіст	Лінгвіст
Журналіст	Журналістка

Що стосується новогрецької мови, то засобами синтетичного вираження значення граматичного роду є суфіксальний спосіб словотворення, флективний спосіб творення слів, схеми наголошування слів при відмінюванні. Найпродуктивнішим синтетичним способом у творенні іменників жіночого роду від відповідних іменників чоловічого роду на позначення професій, роду занять, суспільної діяльності виступає суфіксальний спосіб. Співвідносні іменники жіночого роду утворюються за допомогою димотичних та книжних суфіксів $-τρι(α) / τρ(α)$, $-ισσ(α)$, $-ίν(α)$, $-έσ(α)$, $-έσσ(α)$, $-ιδ(α) / -ις$, $-αιν(α)$, $-ειρ(α)$: *η αεροελέγκτρια, η σιδερώτρα, η καρβουνιάρισσα, η γερουσιαστίνα, η πριγκιπέσα, η τηλεσκηνοθέτιδα, η νομοθέτις, η ρήγαινα, η βαρονέσσα, η αυτοκράτειρα.*

Флективний спосіб творення іменників жіночого роду – лективний спосіб значення за професійним заняттям представлений флексіями $-ου$, $-η$, $-α$. Флексія $-ου$ застосовується при протиставленні іменників чоловічого і жіночого роду, що зазначають традиційні професії: *, η γιαουρτού, η γαλατού, η παπλωματού, η δαντελού.* Застосування флексії $-η$ для співвіднесення пар іменників з таким значенням є мало поширеним: *η βαρόνη, η ηγουμένη, η μοναχή.*

Назви професій у новогрецькій мові	
Держслужбовці	
Ο πρόεδρος	Η πρόεδρος
Ο αναπληρωτής πρόεδρος της Ουκρανίας	Η αναπληρωτής πρόεδρος της Ουκρανίας
Ο πρωθυπουργός	Η πρωθυπουργίνα
Ο υπουργός	Η υπουργίνα
Ο βουλευτής	Η βουλευτής
Ο ανώτερος σύμβουλος	Η ανώτερη σύμβουλος
Εκονομικές спеціальності	
Ο επιχειρηματίας	Η επιχειρηματίας
Ο οικονομολόγος	Η οικονομολόγος

Ο ογιστής	Η λογίστρια
Ο επενδυτής	Η επενδύτρια
Ο δημοσιοσχετίστας	Η δημοσιοσχετίστρια
Ο μεσίτης	Η μεσίτρια
Ο πωλητής	Η πωλήτρια
Ο ταμίας	Η ταμίας
Гуманітарні спеціальності	
Ο φιλόλογος	Η φιλόλογος
Ο μεταφραστής	Η μεταφράστρια
Ο δικηγόρος	Η δικηγορία
Ο ιστορικός	Η ιστορικός
Ο συγγραφέας	Η συγγραφέα
Ο πεζογράφος	Η πεζογράφια
Ο γλωσσολόγος	–
Ο δημοσιογράφος	Η δημοσιογράφος

Теоретичні основи аналізу слів з точки зору його морфологічної структури стосуються як англійської, так і української мов. Але відповідно до класифікації індоєвропейських мов англійська та українська належать до різних типів флексійних мов. Англійська мова є аналітичною, а українська - насамперед синтетичною. У синтетичних мовах відносини між словами виражаються формами самих слів. В аналітичних мовах саме речення має першочергове значення, а граматичні значення виражаються словами, розташованими у фіксованому порядку. Не існує 100% синтетичної або аналітичної мови. Але англійська мова є особливо аналітичною. У неї є лише сім флективних афіксів (усі суфікси). Українська мова має десятки флексійних афіксів та кодує контрасти, не подані англійською мовою.

Відповідні англійські суфікси - або, *-ess*, *-me*, *-rix*, *-ine*, та *-ette* ідентифікують чоловічу та жіночу стать, а не граматичну стать. Наприклад,

актор, імператор, актриса, поетеса, режисер, імператриця, героїня, суфражистка. Англійські іменники з так званими гендерними суфіксами функціонально не відрізняються від інших іменників, які не мають таких суфіксів.

Однак, говорячи про утворення жіночих відповідників англійської мови. На відміну від більшості інших індоєвропейських мов, англійська мова не зберігає граматичного роду, тому більшість її іменників, прикметників і займенників не є гендерно-специфічними. Хоча англійська, на відміну від староанглійської, граматично вільна від гендеру, вона має природну стать, що є семантичною концепцією. Відмінності природної статі залишаються в займенниках і присвійних прикметниках: *he, him, his; she, her, hers*.

Гендерно-нейтральні посади не визначають статі згаданої особи, зокрема, коли стать фактично не відома або ще не визначена (як в оголошеннях про вакансії).

Існують також випадки, коли є окрема жіноча форма, але основна (або «чоловіча») форма не вказує на чоловіка (наприклад, що включає чоловіка), і може однаково добре застосовуватися до будь-кого в професії, будь то чоловіки, жінки або люди з невизначеною статтю. Прикладами є *actor* та *actress*; *usher* та *usherette*; *comedian* та *comedienne*. У таких випадках прихильниці і прихильники гендерно-нейтральної мови зазвичай виступають за невикористання окремої жіночої форми (завжди використовуючи «*comedian*», а не «*comedienne*», наприклад, навіть якщо референт відомий як жінка). Такі терміни, як «*male nurse*», «*male model*» або «*female judge*», іноді використовуються, у тих випадках, коли стать не має значення або вже зрозуміла (як у «*my brother is a male nurse*»).

Багато радниць і радників з несексистського використання зневажають таке формулювання, оскільки це означає, що хтось із цих людей є нижчим або нетиповим членом професії. Ще однією неприйнятною формою є префікс звичайної посади з «*lady*», як у словосполучення «*lady doctor*».

Назви професій в українській мові	
Чоловічий рід	Жіночий рід
Держслужбовці	
President	President
Chairman	chairwoman
Prime Minister	Prime Minister
Advisor to the Head of Regional Administration	Advisor to the Head of Regional Administration
Minister	Minister
Deputy	Deputy
Senior consultant	Senior consultant
Економічні спеціальності	
Entrepreneur	Entrepreneur
Economist	Economist
Accountant	Accountant
Financier	Financier
Publicist	Publicist
Broker	Broker
Marketing specialist	Marketing specialist
Cashier	Cashier
Гуманітарні спеціальності	
Philologist	Philologist
Translator	Translator
Lawyer	Lawyer
Historian	Historian
Writer	Writer
Prose writer	Prose writer
Linguist	Linguist

Journalist	Journalist
------------	------------

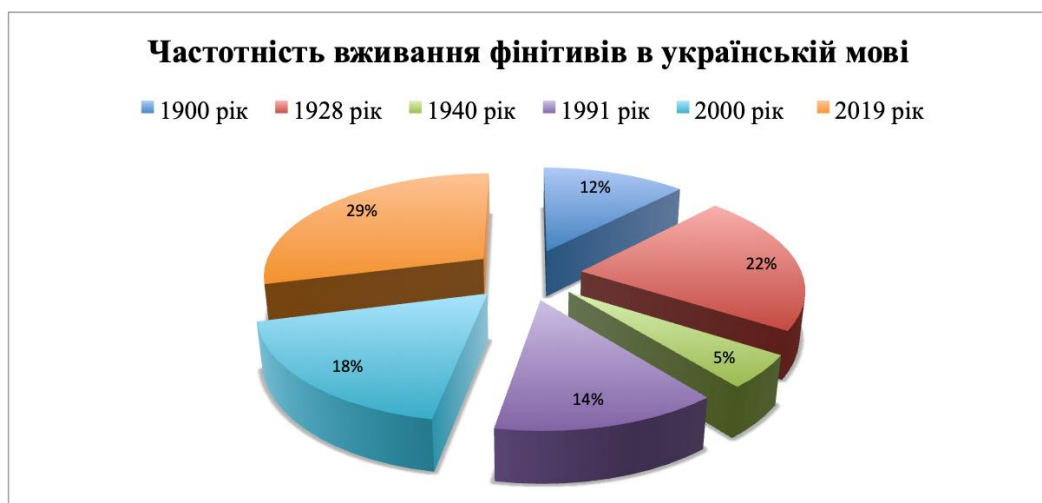
Як показало дослідження, тексти української мови 1900-х–1930-х років були багатими на фемінітиви, які описували професійну діяльність та станова приналежність жінок. Так, у багатьох текстах (1907–1909 рр.) знаходимо такі слова, як *дончиця* (*донська козачка*), *лікарка*, *комірниця* (*квартирантка*).

Більшість художніх текстів 1920 р. містить такі слова, як, наприклад, *домовласниця*, *колежанка*. Що стосується такого періоду як 1924–1932, то дедалі частіше зустрічаємо такі слова як *професорка*, *заступниця*, *викладачка* і навіть *державниця*, *заставниця* та *владниця*.

Цікаво, що при відродженні традиції фемінітивів за часів незалежної України, деякі їхні традиційні форми були забуті, а натомість прийняті інші.

Зокрема, фемінітив виборниця. Тепер же ми вживаємо виборчиня. А от, наприклад, такі поширені фемінітиви 1920-х–1930-х років, як *членкиня*, *белетристка* (пізніше замінене на напівмаскулітив *жінка-прозаїк*) були без змін відтворені в Україні у 2000-их роках.

З кожним роком частотність вживання фемінітивів збільшується, тож це доводять не тільки корпуси мовних текстів, проте і багато словників.

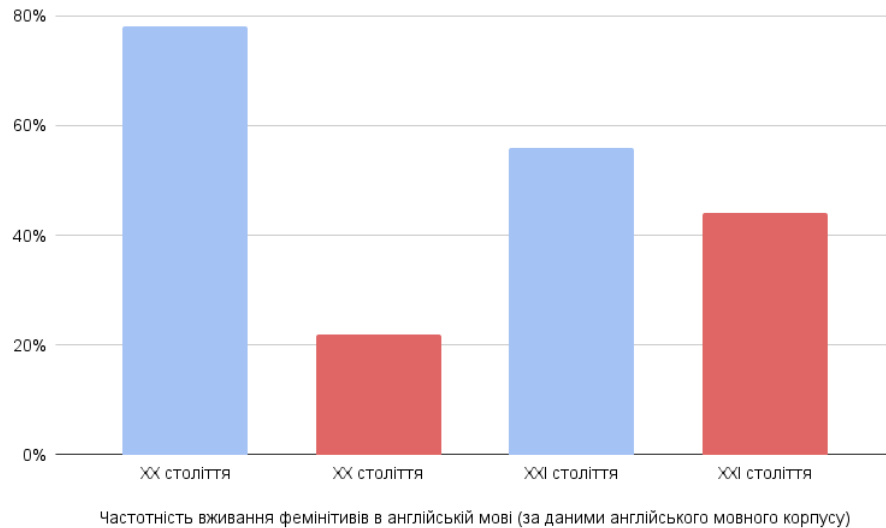

Що стосується новогрецької мови то найпоширенішим способом творення корелятивних пар іменників чоловічого і жіночого роду-назв осіб за професією, фахом, родом діяльності виступає аналітичний спосіб, а саме протиставлення артиклів чоловічого і жіночого роду при збереженні словозмінної парадигми іменника чоловічого роду. Артикль у новогрецькій мові має власну парадигму відмінювання у чотириграмемній категорії відмінка іменників новогрецької мови (називний, родовий, знахідний, кличний) та двограмемній категорії числа (однина, множина). Порівняння реєстрів тлумачних словників новогрецької мови 1990 – 2001 рр. свідчить про значне зростання кількості таких утворень.

Базуючись на даних англійського мовного корпусу за XXI століття, кількість чоловічих гендерних номінацій особи англійською мовою переважає і становить 371 лексичну одиницю або 56 % від загальної кількості. Кількість жіночих номінацій - 289 слів, що становить 44 % від загальної кількості. Це можна пояснити андроцентричною природою англійської мови. Однак це значно вищий показник даних, аніж за минуле століття.

Так як за даними міжнародного мовного корпусу в межах XX-го століття, відсоткове співвідношення даних було значно вищим показником серед чоловічих лексем, що позначали професійні галузі – 78% від загальної кількості. В той час як жінки – 22%.

Виходячи з даного дослідження, можемо зауважити, що використання фемінітивів на позначення професій, значно збільшилось. Однак, все ще існує відповідна різниця.

Висновки до РОЗДІЛУ 2

1. Засобами синтетичного вираження значення граматичного роду в новогрецькій та англійській мовах є суфіксальний та флективний способи словотворення.
2. Артикль у новогрецькій мові має власну парадигму відмінювання у чотириграмемній категорії відмінка іменників новогрецької мови (називний, родовий, знахідний, кличний) та двограмемній категорії числа (однина, множина).
3. Говорячи про українську мову, можемо також зазначити те, що все частіше зустрічаємо такі слова як професорка, заступниця, викладачка і навіть державниця, заставниця та владниця. Цікаво, що при відродженні традиції фемінітивів за часів незалежної України, деякі їхні традиційні форми були забуті, а натомість прийняті інші. Тож, з кожним роком частотність вживання фемінітивів збільшується, тож це доводять не тільки корпуси мовних текстів,

проте і багато словників. Особливо дану тенденцію можна побачити в українській та англійській мовах, де вживання гендерно-маркованої лексики збільшилося на 30% в українській мові, та на 15% в англійській відповідно.

РОЗДІЛ 3

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТА ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

3.1 Стильова гетерогенність публіцистичного медіа дискурсу

Як зазначається стилістичні експерименти підсилюють антиномію рис публіцистично-публіцистичного стилю та неоднорідність його виразників. Ці обставини сформували номінальні рішення та масштаби характеристик стилістичної різноманітності, пов'язаної з пресою (ЗМІ).

Існуюча багатотематична дискусія щодо труднощів визначення дискурсу, пошуку його сутності та визначення принципів аналізу дискурсу включає певні повторювані теми. Спробуємо зосередитись на цих темах, звертаючись до тих творів, які представляють та обговорюють різні визначення (Duszak, 2002). По-перше, зауважимо, що визначення, які складають канон Ван Дейка, не є суперечливими. Дослідник, який є визнаним авторитетом, зазначає, що дискурс можна точно визначити трьома основними способами: а) як спосіб використання мови; б) як комунікативна подія, яка також пов'язана з передачею ідей; в) як форма взаємодії (Dijk, 2001). Кожне з цих роз'яснень містить подібні параметри дискурсу, які, однак, розташовані в окремій (своєрідній) конфігурації. Чи дискурс розуміється як використання мови (включаючи питання про те, хто, коли, як і чому користується мовою), або як комунікативна подія (яка враховує учасників дискурсу, їх ставлення, цілі спілкування, світогляд), почуття культурної спільноти), або як взаємодія, вона по суті являє собою метод організації людської діяльності, включаючи також комунікативну практику конкретного суспільства (спільноти), яка під час різних взаємодій визначає та узгоджує важливі для них питання, зберігає відповідні сценарії комунікативної поведінки та правила реалізації цих сценаріїв за допомогою висловлювань (та/ або невербальних засобів). учасники спільної діяльності та спільного спілкування у конкретній сфері

поведінки людини» (Gajda, 2001). Тут також важливо відзначити відмінність Гайди. Дослідники застерігають від ототожнення комунікативної спільноти зі спільнотою дискурсів. Він пише, що «останній займається побудовою власного соціального світу, ядром якого є ідеологічна та культурна спільнота, побудована на певному світогляді».

Тому можна припустити, що спільнота, що знаходиться у сфері впливу ЗМІ, є радше комунікативною спільнотою, хоча вона може створювати спеціалізовані спільноти дискурсів, як з боку відправників, так і одержувачів.

Дискурс слід трактувати як багатовимірний, динамічний об'єкт. Тому не дивно, що набір параметрів дискурсу описується різними способами (Żydek-Bednarczuk, 2013). В загальній презентації, подібній до цієї, корисно згадати пропозицію щодо розмежування а) дискурсу як моделі (яка включає загальні вказівки щодо ідеологічних рамок, загального повідомлення комунікації, культурних детермінант, особливостей учасників комунікативний акт, типове просторове та часове розташування), б) дискурс як специфічна комунікативна подія (Miczka, 2004). На обох цих рівнях можна описати або повний спектр параметрів дискурсу, або вибрані аспекти. У контексті дослідження медіа вихідний пункт для аналізу також не без значення. Аналіз може охоплювати: дискурс окремих медіа-жанрів, дискурс конкретних медіа, дискурс, що стосується певної теми у засобах масової інформації, або медіа-дискурс у суді. Як на рівні загальної організації дискурсу (у моделі), так і на рівні тексту, вбудованого в контекст, можна виділити такі параметри дискурсу: а) тематична область (глобальні та фрагментарні теми та спосіб викладу); б) онтологічна область (відносини між світом дискурсу та реальністю, тобто відображеним світом або зображенням світу); в) функціональна область (домінуючі іллокуції, тобто цілі спілкування); г) область висловлювань (відносини між відправником та одержувач, час та місце спілкування); г) аксіологічна область (прийнята система цінностей та оскаржена система цінностей); д) область жанрових умовностей (Miczka, 2004).

Медіадискурс внутрішньо-призматично різноманітний. Як відомо, засоби масової інформації виконують різні ролі – відповідно до намірів відправника та реальних чи уявних потреб одержувачів. Вони функціонують одночасно як звичайні передавачі, як ідеологічно керовані інститути, що організують суспільне життя, і як культурно визначені співторці людської поведінки, способів мислення та оцінки світу.

Дискурс у пресі є одним із проявів (способів) існування медіадискурсу і, як такий, він поділяє широкий спектр ознак із медіадискурсом, зберігаючи при цьому свої, специфічні риси.

Набір ознак дискурсу преси становить антиномічну систему, яка має важливі наслідки для стилю (Wojtak, 2007).

З одного боку, можна спостерігати багаторівневу та багатовимірну диференціацію преси, а з іншого боку – численні прояви гомогенізації.

Ця диференціація застосовується як до загальної (політематичної), так і до спеціалізованої преси, яка змінюється: з точки зору територіальної сфери (національна, регіональна чи місцева преса – згадуємо лише основні параметри диференціації), з точки зору вирішених проблем (наприклад: хобі чи релігія) преса), з точки зору способу опрацювання теми (формування думок та популярна преса). Поліморфізм сучасної (навіть традиційної) преси – це явище, яке важко вписати у правила. Області і площини диференціації перетинаються, перекриваються і проникають один в одного. Не існує ізоморфізму між цими поділами (поділи на основі дискурсу) та принципами вибору та вибору стилістичних засобів.

Гомогенізація на рівні дискурсу має парадоксальні рамки, що визначаються феноменом інформаційно-розважальної системи, який включає такі процеси: 1) фрагментація (подання подій як явищ, відірваних від соціального контексту); 2) конкретизація (події як поєднання дій, які можна інтерпретувати без посилаючись на моделі); 3) персоналізація (підкреслення емоцій як причинних факторів, що стоять за діями); 4) сенсаціонізм (акцент на шокуючі

подій) (Mrozowski, 2006). Тому справедливо стверджувати, що зараз у засобах масової інформації, а особливо у пресі, зараз панує поетика оксиморону.

Дискурс преси буває як монотематичним (у вибраних журналах із певним профілем), так і політематичним (не лише у загальних журналах чи журналах, що формують думку). Онтологічна область дискурсу опосередковується і створюється у манері, характерній для медіа. Конфігурація функцій залишається по суті постійною (інформація, інтерпретація, накопичення знань, мобілізація та розваги), їх розташування змінюється в окремих видах преси (або навіть у певній газеті чи журналі), спосіб вираження цих функцій керується принципом синкретизму. Відносини-отримувачі – стають взаємними, партнерськими, хоча це часто є дискурсивною грою, якою користується преса. Однією зі складових цієї гри є трюки, які дозволяють змінювати такі ситуаційні параметри, як час і місце. Інтерактивний стиль спілкування (згаданий вище) передбачає запропонування сценаріїв, характерних для прямого спілкування, що відбувається тут і зараз, на основі розмови, а отже, також персоналізованого. Аксиологічна область дискурсу багата і мінлива. Як я вже говорив, у ньому панують гедонізм та розваги, хоча він не позбавлений піднесених цінностей. Спосіб їх представлення, особливо спосіб подання антицінностей, надзвичайно динамічний.

Конвенції про жанри створюють змінну конфігурацію, але ми не маємо справу лише з сумішню якостей. На ринку є газети та журнали, де жанрова композиція схожа на класичну жанрову композицію, яка поважає різницю між інформацією та публіцистичним коментарем. Однак у пресі зростає тенденція відтінити умовності, створювати численні жанрові різновиди, підкреслювати зміни чи жанрові запозичення. Жанровий редуccionізм також є тут важливим явищем. Це характерно для спеціалізованої преси і передбачає пропуск вибраних форм публіцистичних текстів (наприклад, колонок або рецензій), впровадження власних форм висловлювання (див., Наприклад, тести у пресі для хобі або тексти колажів) та зміну ієрархії жанрів (про важливість оголошень) (Wojtak, Gatunki, 2006).

Щоб мати змогу говорити про стиль прес-повідомлень по-новому, я припускаю, що прес-дискурс є поглинальний. Він є різноспрямовано відкритим для інших дискурсів і поглинає ці дискурси, перетворюючи їх на об'єкт викладу, а отже, і на джерело тем, форм повідомлень та мовних засобів. Дивлячись на засоби масової інформації, включаючи пресу, не можна не помітити безліч комунікаційних фільтрів та мінливість їх конфігурацій, які беруть участь у комунікативній події (детальний дискурс), наприклад, у конкретному номері газети чи певному виданні.

Це, однак, не виключає гіпотези про те, що поглинання у пресі по суті відбувається двояко. Одна з них – це квотне поглинання, яке відбувається, коли газета функціонує як засіб передачі та передавач, таким чином, вона стає формою представлення дискурсу X (або окремих його компонентів). Як відомо, преса полегшує контакт з різними дискурсами. Цей тип поглинання зберігає тотожність дискурсу X у всіх його аспектах (тематичному, онтологічному та функціональному тощо), хоча обсяги викладу різноманітні. Першим проявом такого типу поглинання є відтворення компонентів дискурсу X як незалежних повідомлень. Іншим проявом є цитування окремих складових іноземного дискурсу як частини прес-релізу, у вигляді “допущених голосів”. Я описав інший тип поглинання як інтерпретаційний, оскільки дискурс X не зберігає своєї повної автономії і значно трансформується пресою. Тематичний аспект формується засобами масової інформації, а докладні теми відбираються та подаються у певній перспективі. Основні наміри, характерні для медійного дискурсу, зберігаються, і тільки в ці наміри вписуються наміри дискурсу X. Часто вони просто повідомляються, називаючи розгадки суб'єкта дискурсу X. Вони, однак, також модифікуються, подаються у формі розваг або переосмислюються по-іншому. У цьому випадку жанр зазвичай стає комунікаційним фільтром. Розташування різних компонентів поглиненого дискурсу зазнає змін у медіа-калейдоскопі. На рівні конкретних комунікативних подій представлені типи поглинання можуть накопичуватися – відповідно до жанрових конвенцій або проти цих умовностей.

Якщо ми розглянемо ці явища з точки зору результатів, прес-дискурс виникне як дискурс, який витканий із цитат або перетворень інших дискурсів. В рамках прес-дискурсу можна виділити набір дискурсів Х та дискурсів про Х. Деякі з прикладів: політичний дискурс та дискурс про політику, релігійний дискурс та дискурс про релігію, діловий дискурс (часто через посередницький юридичний фільтр) та дискурс про бізнес, науковий дискурс (зазвичай у популяризуючій версії) та дискурс про науку, літературу дискурс (ширше культурний дискурс) та дискурс про літературу. Важко показати ці явища. Тому я обмежуся представленим списком, одночасно вказуючи на вищезгадані дискурси, які впливають один на одного. Медіа-дискурс, витканий з інших дискурсів, змінюється власним темпом, враховуючи темп змін інших дискурсів. Тому він характеризується трансгресивністю, що виникає внаслідок відкриття кордонів самого дискурсу (що пов'язано з поглинанням та розширенням до інших дискурсивних областей), а також кордонів інших аспектів (площин) дискурсу.

Викладені інтерпретаційні висновки можна розглядати як явища, які стимулюють поліморфізм та відкритість стилю прес-релізів, тобто антиномічність функцій та неоднорідність пристроїв (Wojtak, 2006). Інтерпретаційна сила цієї гіпотези стає слабшою, якщо ми не беремо до уваги стратегії дискурсу, тобто правила комунікації, включаючи правила побудови висловлювань, формування їх іллокуційного потенціалу, посилення-приймання відносин та світогляд. Сучасні медіа-дослідники одностайно підкреслюють, що медіа орієнтовані на реципієнта, включаючи надання йому права спільно створювати дискурс, причому це право є реальним у певних сферах (редакційна пошта у традиційній пресі), хоча найчастіше підробка (зауваження щодо інтерактивного стилю спілкування).

У прес-релізах із призматичною формою, тобто на рівні комунікативної конкретності, збільшується ступінь посередництва та кількість комунікаційних фільтрів. В основному, всі жанри преси стають поліфонічними, а принцип зіставлення різних точок зору та змішування стилів

висловлювання перевищив межі публіцистичного письма, а також ті сфери комунікації з пресою, які використовували редакційну практику, описану як феномен жанру редукціонізм.

При аналізі дискурсу та стилю на абстрактному (модельному) рівні ці комунікативні явища можна розглядати як взаємовисвітлюючі один одного.

У дзеркалі медійного дискурсу (прес-дискурс: динамічний, відкритий, поглинаючий) стиль комунікативних релізів набуває антиномічної форми. З іншого боку, пресовий дискурс характеризується тематичним та функціональним накопиченням (ущільненням) (це стосується серйозних публіцистичних творів, орієнтованих на суспільно важливі проблеми, інтерпретаційної журналістики, що характеризується виразністю жанрів та стилістичною актуальністю), а з іншого вручну, шляхом розсіювання, розбавлення важливого вмісту у тривіальній формі або шляхом концентрації на проблемах, які по суті незначні, але важливість яких штучно завищена. Ця закономірність може бути джерелом особливостей стилю, які утворюють антиномічні пари: спонтанність/офіційність, конкретність/абстрактність, нейтральність/експресивність, творчість/умовність, розмовність/експертиза, розмовність/формальність тощо. Ці риси зазнають поляризації через функціонування послідовних комунікаційних фільтрів (особливо фільтрів жанру) в дискурсі. На рівні жанрів ці риси стають синкретичними маркерами (Wojtak, Gatunki, 2006). Виразники цих функцій надходять із багатьох джерел і можуть бути змінені в контексті в окремих текстах.

Стилістичний синкретизм слід розглядати як ознаку дискурсу преси на рівні моделі. Конкретні комунікативні події не завжди демонструють нові якості, створені шляхом змішування різних компонентів. У багатьох жанрах та їх реалізаціях основна увага приділяється виявленню контрастів шляхом зіставлення різних точок зору у повідомленні. Певною новинкою (не лише у спеціалізованій пресі) є розкладання прес-релізу, що надає йому форму колажу (багатостильового), щоб призначити одержувачу роль сутності, що уніфікує повідомлення. У загальній пресі це робиться шляхом створення збірок статей

та запровадження цитат (Wojtak, 2006), у спеціалізованій пресі – шляхом надання прес-релізу форми мозаїки.

Парадокс комунікативного поділу видно на найнижчому рівні конкретизації дискурсу (і стилю), що є у циклі публікацій, присвячених одному питанню (часто висвітлюваному засобами масової інформації). Він характеризується поліфонією, що виникає внаслідок використання механізму комунікативної заміни (прес-реліз зітканий із повідомлень, висловлених різними суб'єктами). При аналізі в дискурсивній перспективі прес-релізи виникають як стилістичні печворки, що складаються як з основних компонентів (цитованих через поглинаючий дискурс), так і з трансформованих.

3.2 Гендерний аспект комунікативної поведінки людини, як основний критерій досліджень ЗМІ

Специфіка комунікації чоловіка й жінки між собою й з іншими має глибоке соціофізіологічне підґрунтя, що пов'язане з еволюцією людини. Як зазначають фахівці, доісторична людина мала обмежене коло спілкування – за все життя вона могла зустрітися приблизно зі 150 особами, що відповідно впливало на рівень вербального спілкування; до того ж належну роль зображувала й виняткова диференційована практика давнього чоловіка й жінки – чоловіка як мисливця, що мав більше мовчати, орієнтуватися в просторі та логічно мислити, і жінки як виховательки дітей та домашньої господині, що вимагало належної вербальної активності (Гингер, 2013). Ба більше, й своєрідне сприймання в спілкуванні: чоловіче – головним чином лівою півкулею головного мозку, що відповідає за його вербальне втілення та аналітичне мислення людини, і жіноче – як правою, так і лівою півкулею, що відповідає за аналіз інформації, що відображається в образах і символах, а не в словах (Гингер, 2013). Фізіологи зазначають, що чоловік і жінка різняться між собою як види. Є твердження, що людина й мавпа мають однакову генетичну

спадковість – 98,4%, зокрема чоловіка або жінку від самця або самиці мавпи віддаляють лише 1,6 % цієї спадковості.

Гендер виявляється на різноманітних соціально-обумовлених рівнях, але у цілому генерує комунікативну поведінку людини. Комунікативна поведінка відповідає за розуміння сукупності норм і традицій зносин народу, професійної, вікової, та ін. групи (Стернин, 2003). Можливо виявити гендерні ознаки комунікативної поведінки, як зазначають фахівці, тільки з точки зору її повного опису за особливими комунікативними характеристиками, в першу чергу виявом здатності до відображення вірогідних контактів, товариськості, комунікативної емоційності, комунікативної привітності, здатності до підтримки комунікативного контакту, виявом характеру виходу з комунікативного контакту, комунікативною самопрезентацією, етикою спілкування, комунікативним демократизмом, комунікативним тиском, комунікативним контролюванням, темпом спілкування, дискусійністю, вибором кола спілкування й типу співбесідника, тематичною зумовленістю спілок, орієнтацією на співбесідника, співвідношенням вербального й невербального спілкування, фізичним контактом, жестикуляцією, мімікою, гучністю тощо (Стернин, 2003).

Комунікативна поведінка, як відомо, визначається певною гнучкістю й динамікою відповідно до ситуації або традиції; вона формує відповідні динамічні моделі – комунікативні стереотипи (в аспекті гендеру – гендерні), що зафіксовані мовою, в мовленнєвій поведінці індивідів, що визнають себе особами певної статі. «Під гендерними стереотипами розуміють стандартне судження про якість, атрибути та норми поведінки представників обох статей відповідної соціальної групи або окремих осіб певної групи» (Снегова, 2003). Для характеристики гендерних стереотипів дослідники пропонують і такий метафоричний термін, як «комунікативний портрет суб'єкта» (Шевелева, 2003), що об'єднує в певну систему ознаки гендерної стереотиповості на відповідному синхронічному зрізі, оскільки останні перебувають в постійній діахронічній динаміці відповідно до розвитку суспільства, а саме: когнітивний

стан (концептуальні властивості суб'єкта), вербально-семантична компетентність (мовна / мовленнєва поведінка суб'єкта), мотиваційно-прагматичний чинник (комунікативні установки суб'єкта (Ю. Караулов), моторно-артикуляційні можливості (жести, міміка, рухи), національний менталітет, емоційний стан (Л. Каменская). Цю модель пропонують як концептуальну для виявлення гендерних стереотипів або створення комунікативного портрета суб'єкта (Шевелева, 2003).

Отже, оцінці в гендерній комунікації належить панівна роль, і основним принципом судження комунікативної поведінки є саме стереотипізовані твердження про комунікативні функції чоловіка й жінки в соціумі, що створені певною соціальною групою або етносом. Збіг або змішування деяких комунікативних і соціальних гендерних ролей спостерігають загрозою віковим суспільним установкам, факторами відхиленням від норми або руйнування жорсткої ієрархічної моделі (Крейдлин, 2001).

Особливо актуальними є ці знання в теперішньому міжнародному просторі, що мотивовані світовими процесами глобалізації. Саме тому важливо з'ясувати специфіку віддзеркалення в мові стереотипів, пов'язаних зі статтю, а також встановити місце гендерного концепту в цілісній картині світу (Кирилина, 2003). Однак, як показує досвід міжкультурної комунікації, суспільні процеси не можуть подолати столітні традиції, що певною мірою виявляються в комунікації на певних її етапах. «Сучасне життя змінило рольові ознаки статі та взаємостосунки між ними» (Крейдлин, 2003), процеси розвитку суспільства надали можливість жінкам більш активно виявляти себе, що призвело останнім часом навіть до зміни комунікативних ролей. Зокрема: *жінка-керівник, бізнесвумен, жінка-військовослужбовець, жінка-водій* тощо, повинні дотримуватись чоловічого стилю в комунікації, інакше вони не зможуть досягнути успіху в обраній ролі. При цьому оцінка жіночої комунікативної поведінки експонується з позицій чоловічого світогляду. Наприклад, образ жінки-судді містить такі оцінні характеристики, як *непередбачуваність («Суддя відмовилась задовольнити вимоги адвоката без*

будь-яких формулювань»), емоційність («Увесь зал витирає сльози, суддя ледве стримується»), схильність до співчуття («Суддя намагалася заспокоїти жінку, але важко добирала слова»), категоричність, що межує з упертістю («Ми пів години умовляли суддю перенести обговорення хоч би на завтра») (з газетних шпальт) (Снегова, 2003). Натомість опанування чоловіками споконвічно «жіночих» ролей не супроводжується зміною комунікативних стилів, навпаки, нові соціальні ролі чоловіки виконують по-своєму особливо, що надає їм певної привабливості й сприяє успішній комунікативній діяльності.

Сучасні науковці стверджують, що гендерні особливості виявляються ще на ранніх етапах розвитку людини – в процесі засвоєння рідної мови. Розрізняють два типи засвоєння мови – референційний та експресивний. Відповідно до експериментальних висновків відзначають деякі особливості першого (референційного) типу, зокрема превалювання в мовленні розповідних речень, перевага говоріння над імітацією, швидкий темп росту словника, використання тільки слів, що мають смисл, зокрема високий відсоток у лексиконі іменників і прикметників, їх імітування, відсутність «заморожених», стандартизованих фраз, на ранніх стадіях – довготривале використання незмінних слів та визначення себе як третьої особи. Другий (експресивний) тип характеризується превалюванням у мовленні спонукальних речень із яскравим імітувальним і клішованим наповненням, низьким відсотком використання іменників серед перших 50 слів, майже відсутністю прикметників у лексиконі, повільним темпом росту словника, натомість ранньою здатністю змінювати слова й використовувати займенник «я» на позначення власної особи. Помічено, що більш референційними є дівчатка, а більш експресивними – хлопчики (Сироткина, 2003).

Викликають зацікавлення й форма звертання до соціально набутих батьків – тестя й тещі, свекра й свекрухи, оскільки в цій комунікативній ситуації виявляється й власне Ego мовця, і його комунікативні наміри, стратегії й тактики. Експериментально виявлено, що номінацію «тато» вживають 41%

чоловіків і 48% жінок; «мамо» – 44% чоловіків і 57% жінок, при цьому констатовано, що чоловіки інколи навіть уникають номінації батьків, замінюючи нейтральним: «Чуєте?», що вмотивовано їхніми намірами зберігати свою соціально-ієрархічну роль, натомість жінки прагнуть скоротити дистанцію з адресатом, налагодити контакти (Скаб, Бабич, 2008).

Невербальна комунікація на гендерному рівні, як виявляється, є продуктом більш соціальним, оскільки пов'язана зі стереотиповими уявленнями щодо комунікативної поведінки чоловіка або жінки. Століттями вироблені правила цієї поведінки формально розподіляють невербальні засоби комунікації на чоловічі й жіночі, що загалом ілюструють силу, рішучість, агресивність чоловіка або чуттєвість, толерантність, емоційність жінки. Факт використання невербальних засобів у комунікації тісно пов'язаний із етикетом, що приписував або забороняв певні їх прояви у спілкуванні.

Науку, що вивчає невербальні знаки, категорії та знакову поведінку, а також принципи і правила невербальної взаємодії, як відомо, номінують невербальною семіотикою (Крейдлин, 2002). Розподіл невербальних знаків на власне чоловічі або жіночі є некоректним, оскільки в певних комунікативних контекстах вони можуть бути використані обома статями. Інша справа, – як вважає Г. Крейдлін, – це стилі невербального спілкування, що зумовлені численними чинниками позамовної дійсності, зокрема природними, соціальними й культурними (Крейдлин, 2002).

Однак, варто зважати й на міжкультурний аспект, що по-різному репрезентується в різних культурах, зокрема існують певні гендерні стереотипи, що приписують чоловікові або жінці певні моделі невербальної поведінки в певних комунікативних ситуаціях, наприклад, у деяких народів Австралії мовчання «закріплене» за вдовами, а не за вдівцями, а в мовленні чоловіків північноамериканських індіанців відсутні інтерактиви, що виражають і супроводжують страх, оскільки страх вважають притаманним лише жінкам, які мають на це відповідні вербальні маркери (Крейдлин, 2002).

Отже, голосові модуляції насамперед залежать від прагматики мовлення, відводячи гендеру смислорозрізнавальну роль у сприйнятті й розумінні комунікативного дискурсу.

Під манерами розуміють «комплексні динамічні знакові форми, знання яких набуваються як у процесі накопичення суспільного досвіду, так і внаслідок спеціального навчання, що зумовлене необхідністю дотримуватися певних соціальних і культурних норм» (Крейдлин, 2001, 2002).

Утім варто зважати й на те, що такий поділ припустимо сприймати лише умовно, оскільки він може нівелюватися соціальними й культурними чинниками, індивідуальністю кожної особистості, часопросторовим фактором.

Отже, дослідження гендерних особливостей невербальної й вербальної комунікації сприяє визначенню універсальних ознак загальнолюдської взаємодії, а також виокремленню характеристик культурно маркованих, індивідуально специфічних.

Перспективу цієї наукової розвідки становить більш детальне вивчення гендерного дискурсу в різних його проявах з метою виявлення специфіки комунікативних процесів між чоловіком і жінкою, пошуку ефективних моделей спілкування.

3.3. Гендерні стереотипи в мові ЗМІ

Дослідження гендерних стереотипів в українських друкованих ЗМІ (2004) дає право узагальнювати найбільш поширені їх види. Стереотипи, беручи до уваги їх етапи й суть функціонування в мові, ділять на:

- *Нові стереотипи* («Бімбо», «Барбі», «Супермен», «Модель», «Секс-символ»), з'явилися в мові нещодавно, завдяки впливу непостійних умов суспільного процвітання, базуючись на поточних реаліях та новій предметності. Не порушуючи елементи значень

традиційних стереотипів, вони генерують нові, сьогочасні уявлення про "чоловіче" та "жіноче".

- *Традиційні гендерні стереотипи* («Слабка стаття», «Протилежна стаття», «Адам», «Берегиня», «Єва», «Сильна стаття», «Годувальник») мають давню історію вживання і відображають вікові обриси народу про призначення чоловіків та жінок у соціумі та їх характер. Вони утворювалися протягом віків, зафіксувалися у свідомості не одного покоління і продовжують впливати на світосприйняття сучасників та сучасниць.

- *Актуалізовані стереотипи* (лексичні гендерні пари «Принц-Принцеса», «Партнер-Партнерка», «Самка-Самець») традиційні стереотипні найменування, синхронізовані у сьогочасний дискурс зважанням нових семантичних характеристик.

Серед популярних в Україні гендерних стереотипів на першому місті залишаються уявлення про жінку – «берегиню» та чоловіка – «годувальника».

1. «Берегиня»

Образ «Берегині», що в українській традиції характеризує призначення жінки у переважно приватній сфері, а також образ «Годувальника» відносно чоловіка, усвідомлюється через призму започаткованих стереотипних кліше: *"Величезна кількість причин, сформованих упродовж розвитку людства, так званих національних уподобань, ментальності, релігії тощо, ставлять чоловіка в суспільстві – годувальником, а жінку – берегинею домашнього вогнища"* (Молодь України, 2004).

Деякі вчені (Л. Ставицька, О. Кісь) вважають, що образ жінки-Берегині став свого роду кліше в українському суспільстві. Він, як зазначає О. Кісь, «з одного боку, репрезентує консервативні гендерні стереотипи з характерним прикріпленням жінки виключно до приватної сфери (дому, сім'ї), з іншого – під закликом «відродження традиції» нав'язує штучну модель жіночої ідентифікації, що насправді немає багато чого спільного з українською минувиною». Тож, за О. Кісь, головним смисловим навантаженням саме

цього образу є абсолютизація жіночих побутових і репродуктивних функцій, а не твердження її «матріархальної» суспільної домінанти.

Образ актуалізувався в перші роки незалежності України, коли архаїзми перейшли до активного застосування в публіцистиці у первинному значенні «божественної жінки й святої». З роками зміст поняття «жінки-берегині» модифікувався: їй стали приписувати домостроївський «інстинкт збереження захисту родини та потомства», що зводиться на трьох стереотипних «китах»: діти, кухня, робота, які штучно недооцінюють коло інтересів жінки: *«Вона крутиться як муха в окропі, щоб усюди встигнути: чоловік, діти, робота»*

2. "Годувальник"

Чоловік разом з "берегинею", переважно, зображується «годувальником», який *«боронить свій світ у відкритому бою, на полі битви»* (Дзеркало тижня, 2001). Він перебирає на себе більшість абстрактних лицарських функцій, що *«пов'язані з великим ступенем ризику – він захисник, годувальник, воїн, мисливець»*.

Образ «годувальника» уподібнює також з поняттям «одружений чоловік» (вживається навіть в контекстах, де немає потреби підкреслювати функції чоловіка як здобувача). Для прикладу, на відображення чоловіка, що зраджує своїй дружині: *«Щодо жінки, то сексуальні розваги годувальника «на стороні» самі по собі їй нічим не загрожували»* (ДТ, 2003). Або, в цілому, характеризуючи людину, яка поповнює сімейний бюджет (дослівно годує сім'ю): *«На сьогодні на нашій батьківщині найпоширенішими є традиційні гендерні ролі, згідно з якими до яких годувальником родини вважається чоловік»*.

3.4. Специфіка перекладу гендерно-маркованої лексики в дипломатичних прес-релізах в українській, новогрецькій та англійській мовах

Заведено вважати, що дипломатичний дискурс – це комплексне комунікативне явище, що охоплює всю палітру мовленнєвих інтеракцій (актів) дипломатів, реалізується в усній та писемній формі, регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так і етноспецифічних правил, чинних історичних традицій, риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси. (Пономаренко, 2014).

Здебільшого, до дипломатичного дискурсу відносять заяви глав держав, різні види дипломатичних промов, прес-релізи тощо. Існують чіткі та регламентовані стандарти й вимоги щодо написання дипломатичних документів, але кожна країна має свої особливості їх структури. Щодо дипломатичної промови, то це суто офіційний виступ особи, яка репрезентує ту чи іншу державу (Joseph, 2006).

Як було виявлено, англійські, українські та новогрецькі дипломатичні промови відображають офіційно-діловий стиль, якому властива замкнутість і консервативність, об'єктивність, чіткість, логічність, у доборі лексичних синтаксичних конструкцій та засобів вираження, брак емоційності та стереотипності. Необхідними властивостями стилю дипломатичних документів є інтегровані синтаксичні конструкції, виняткова терміносистема, політологічна лексика з елементами юридичної, політичної тощо (Поворознюк, 2004). Національне забарвлення текстам промов надають етноспецифічні компоненти. Проте, лінгвісти занепокоєні, що така чітка та суворая терміносистема, відображає гендерну нерівність у мові. Дана тенденція пояснюється нерівністю й у самій дипломатичній сфері (Булах, 2021).

Основними методами відтворення гендерних етноспецифічних елементів промов є зазвичай калькування, використання повного або часткового відповідника, описове вилучення або відтворення етноспецифічного компонента й компенсація його нейтральним еквівалентом. Щодо англійської мови, то для більшої зв'язності тексту використовують маркери послідовного повторення, субститути та посилання (Поворознюк, 2004) на зразок *the said* ("даний"), *the foregoing, the above* ("поданий вище"), *so* ("таким чином"),

наприклад: "*Political institutions function or malfunction depending on how power is aggregated, how it is used to direct resources... The above is determined by the nature of political governance*" – "Політичні інституції діють або не діють залежно від приналежності до влади, від того, як вона використовується у зв'язку з розподілом ресурсів...А все це визначається характером політичної влади".

У новогрецькій мові послідовність перекладу може виявити стратегічні зрушення, завдяки яким тексти реконструюються, щоб ефективно відобразити оригінальність перекладу та зміни на синтаксичному на морфологічному рівнях. У перекладі англійського тексту промови новогрецькою мовою рідко застосовуються маркери послідовного посилення. Зазвичай ці маркети опускаються або відтворюються за допомогою майбутнього часу, передаючи гендерну відмінність в мові. Наприклад: "*Even as we work with Russia to advance U.S. interests, so too will we work to hold Russia to account for adversarial actions as well as its human rights abuses, in close coordination with our allies and partners,*" *Blinken said.* – "Καθώς συνεργαζόμαστε με την Ρωσία για την προώθηση των αμερικανικών συμφερόντων, θα εργασθούμε για να κάνουμε την Ρωσία υπόλογη για τις ανταγωνιστικές της ενέργειες και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε στενή συνεργασία με τους συμμάχους και τους εταίρους μας" *επισημαίνεται στην ανακοίνωση του Μπλίνκεν.*

Можемо зробити висновок, що дипломатичний дискурс української, новогрецької, англійської мов має чітку гендерну систему специфічного функціонування усіх мовних елементів. У дипломатичних промовах та прес-релізах зокрема, більшість слів можуть мати інше значення, ніж зафіксовано у словнику або використовується лише один з лексико-семантичних варіантів полісемічного слова. Дипломатичні промови також характеризуються застосуванням етноспецифічних компонентів, спосіб відтворення яких залежить від традицій їхнього вживання у дипломатичній терміносистемі певної країни.

Висновки до РОЗДІЛУ 3

1. Публіцистичний дискурс має на меті проаналізувати багатofункціональність та ідеологію публіцистичних текстів та їх відповідну артикуляцію з соціальним контекстом та споживанням текстів. Чинна багатотематична дискусія щодо труднощів визначення дискурсу, пошуку його сутності та визначення принципів аналізу дискурсу. Тому можна зробити висновок, що спільнота, що знаходиться у сфері впливу ЗМІ, є радше комунікативною спільнотою, хоча вона може створювати спеціалізовані спільноти дискурсів, як з боку відправників, так і одержувачів.
2. Засоби масової інформації виконують різні ролі – відповідно до намірів відправника та реальних чи уявних потреб одержувачів. Що стосується публіцистичного дискурсу, то йому притаманні деякі ознаки стереотипності, що відображаються різні значення в культурі. Однак, дана стереотипність геть не притаманна дипломатичному дискурсу, що регламентується жорсткими рамками як загальних міжнародних актів.
3. Основними методами відтворення гендерних етноспецифічних елементів промов в українській, англійській та новогрецькій мовах є зазвичай використання повного або часткового відповідника, калькування, описове відтворення або вилучення етноспецифічного компонента й компенсація його нейтральним відповідником.
4. Маркери послідовного посилення опускаються або відтворюються за допомогою майбутнього часу, передаючи гендерну відмінність в мові.

ВИСНОВКИ

Зсередини 1960-х років, лінгвісти з усього світу почали цікавитись темою гендеру та його репрезентації в інших мовах. Гендер відіграє величезну роль у житті кожної мови. Тож, варто зазначити, що питання мови та гендеру, глибоко вкорінене в різних галузях: лінгвістики, літератури, соціокультури, та навіть політики. Через це, на сьогоднішній день, аналіз гендеру в мовознавстві посідає неабияке місце.

Ми дослідили лінгвістичний гендер, що розвивається у двох провідних напрямках. В першому – аналізується поняття гендеру в мові. В другому – підхід пов'язаний з мовною і комунікативною поведінкою чоловіків та жінок. Як показало дослідження, переважна більшість жінок у мовній комунікації дотримуються стилю співробітництва, а чоловіки – конкуренції, відповідно кожен з них використовує специфічні способи комунікації: жінки – дотримуються по черговості мовлення, чоловіки – тяжіють до самоствердження, встановлення домінування.

В межах гендерного напрямку дослідження також функціонує і концепція суб'єктивності, що формує основу для критики мови та суб'єктивності у структуралізмі. Однак, деякі теоретики гендерних дисонансів відкидають емансипаторські ідеї рівності. Адже у боротьбі за рівність «фемінні» норми зникнуть за «маскулінними», що претендують на те, щоб бути оптимальнішими для суспільства. Через це, трактування гендерних відмінностей «фемінність» набуває негативного значення до «маскулінності», та відображається як таке, що не має свого вираження і не трактується у культурі. Беручи дану теорію до уваги, прихильники жіночого мовлення визначають його як позитивне явище, що має своє вираження в різних культурах.

Вважаємо гендер соціокультурною категорією, однак влінгвістичному аспекті цей засіб відзеркалюється мовою, зокрема у категорії роду.

Лінгвістичний термін «рід» відображає граматичну категорію, притаманну відмінним частинам мови і укладається в розподілі слів або форм за кількома класами, які поєднуються з ознаками статі або їх відсутністю; дані класи заведено називати чоловічий, жіночий і середній. Після аналізу та дослідження родів іменників в новогрецькій та англійській мовах можемо зробити висновок, що засобами синтетичного вираження значення граматичного роду є суфіксальний та флективний способи словотворення в обох мовах.

Після дослідження комунікативних явищ, лінгвісти почали замислюватись про визначення гендеру та мови. Зважаючи на той факт, що вивчення мови та гендеру все частіше стає невід'ємною частиною вивчення мови у співвідношенні до дискурсу і статі. Тому, слід зазначити, що тема гендеру є невід'ємною частиною мовознавчого дискурсу. Що стосується, дослідження мовних корпусів на матеріалі публіцистичних текстів, то можемо зробити висновок, що частотності використання, то з кожним роком періодичність вживання гендерно-маркованої лексики – фемінітивів збільшується, це доводять не тільки корпуси мовних текстів, проте і багато словників. Особливо дану тенденцію можна побачити в українській та англійській мовах. Вживання гендерно-маркованої лексики збільшилося на 30% в українській мові, та на 15% в англійській.

Як відомо, засоби масової інформації виконують різні ролі – відповідно до намірів відправника та реальних чи уявних потреб одержувачів. Вони функціонують одночасно як звичайні передавачі, як ідеологічно керовані інститути, що організують суспільне життя, і як культурно визначені співтворці людської поведінки, способів мислення та оцінки світу. Що стосується публіцистичного дискурсу, то йому притаманні деякі ознаки стереотипності, що відображаються різні значення в культурі. Однак, дана стереотипність геть не притаманна дипломатичному дискурсу, що регламентується жорсткими рамками як загальних (міжнародних), так і етноспецифічних, та риторико-стилістичних норм, а також має власні характерні риси. Дипломатичний дискурс являє собою комплексне

комунікативне явище, що охоплює всю палітру мовленнєвих інтеракцій (актів) дипломатів, реалізується в усній та писемній формі. Основними методами відтворення гендерних етноспецифічних елементів політичних промов в українській, англійській та новогрецькій мовах є використання повного або часткового відповідника, калькування, описове відтворення або вилучення етноспецифічного компонента й компенсація його нейтральним відповідником.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахарев А.И. (2005). Элементы категории рода в тюркских языка. Язык и мышление: Психологический и лингвистический аспекты. Материалы 5-ой Всероссийской научной конференции, Пенза: Институт языкознания РАН., с, 4-5.
2. Булах А.А. (2020). Дослідження фемінітивів на матеріалі корпусів українських та новогрецьких мовних текстів. *Ad orbem per linguas. До світу через мови*, Київ: Видавничий центр КНЛУ. 632 с, 15-17.
3. Булах А.А. (2021). Специфіка перекладу дипломатичних промов (на матеріалі української, англійської та новогрецької мов). *Ad orbem per linguas. До світу через мови*, Київ: Видавничий центр КНЛУ. 720 с, 19-21.
4. Бухольц М. (1999). Language, gender, and sexuality. In Edward Finegan and John Rickford (eds): *Language in the USA*, 2nd edn. Cambridge. Cambridge University Press.
5. Бухольц М. (2001). Reflexivity and critique in discourse analysis. *Critique of Anthropology* 21: p. 75.
6. Гендерні стереотипи (освітній проект ШГЛ), с. 192-195.
7. Гингер С. (2003). Женский мозг – мужской мозг. Выступление на XI конгрессе Европейской ассоциации психотерапии «Психотерапия – идентичность и противоречия», с.49.
8. Голубева С. С. (2009). Лингвистическая маркированность гендера как социокультурной категории. *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Лингвистика. № 25 (158).* с. 4-10.
9. Горошко Е. (2001). Гендерная проблематика в языкознании: введение в гендерные исследования, м.Харьков: ХЦГИ, с. 177-180.
10. Горошко Е. И (2004). Гендерные исследования в языкознании (к проблеме становления метода). *Культура народов Причерноморья, Межвузовский центр Крыма. т.1., с. 58.*

- 11.Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В. (2008). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, К.: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, с. 245.
- 12.Кацюба Л.Б. (2015). Паремии концептосферы «семья» в современном русском языковом сознании: Материалы конференции. Международная научно-практическая конференция «Ценности и интересы современного общества». Правовые и гуманитарные ценности современного общества. Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, с. 184.
- 13.Кирилина А. В. (2003). Современное состояние гендерных исследований в российской. [Beitrage des Gender-Blocks zum XIII. Internationalen Slavistenkongress in Ljubljana] 15–21 August, p. 13.
- 14.Кирилина А. В. (2003). Дослідження гендеру в лінгвістичних наукових дисциплінах. Гендерное образование в системе высшей школы: состояние и перспективы. Материалы международной научно-практической конференции. Иваново, 24–25 июня, с. 132–136.
- 15.Крейдлин Г. Е. (2002). Просодика, семантика и прагматика невербального коммуникативного поведения: жесты, позы и знаковые телодвижения женщин и мужчин. Гендер: Язык. Культура. Коммуникация: доклады II Международной конференции, 22–23 ноября. Москва, с. 68.
- 16.Крейдлин Г. Е. (2002) Просодика, семантика и прагматика невербального коммуникативного поведения: жесты, позы и знаковые телодвижения женщин и мужчин. Язык. Культура. Коммуникация: доклады II Международной конференции, 22–23 ноября. Москва, с. 14.
- 17.Крейдлин Г. Е. (2002). Просодика, семантика и прагматика невербального коммуникативного поведения: жесты, позы и знаковые телодвижения женщин и мужчин Язык. Культура. Коммуникация: доклады II Международной конференции, 22–23 ноября. Москва, с. 15.

18. Крейдлин Г. Е. (2002) Просодика, семантика и прагматика невербального коммуникативного поведения: жесты, позы и знаковые телодвижения женщин и мужчин. Язык. Культура. Коммуникация: доклады II Международной конференции, 22–23 ноября. Москва, с. 16–18.
19. Кузнєцова І. В. (2004). Гендерний аспект персонажних описів: когнітивний підхід. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: зб. наукових праць. Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, с. 91–94.
20. Миретина М.С. (2011). Феминизация названий профессий, должностей, титулов и званий на материале франкоязычной прессы (Франция, Бельгия, Швейцария, Квебек), № 130. С.184-190.
21. Мова і культура (2009). Том I., Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. С. 352.
22. Пономаренко, О. М. (2014). Інтердискурсивність як провідна риса дипломатичного дискурсу (на матеріалі виступів Міністра закордонних справ Італії Дж.Терці ді Сант-Агата на IX Конференції Послів у Римі). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія “Іноземна філологія”, 47, 30-35.
23. Сидорская И. (1999) «Женская» и «мужская» стратегии анализа проблем коммуникации: материалы II Международной междисциплинарной научно-практической конференции «Женщина. Образование. Демократия», с.26.
24. Сироткина Ю. Н. (2003). Гендерные различия в детской речи (о разных путях усвоения языка) Гендер: Язык. Культура. Коммуникация: материалы III Международной конференции, Москва, 27–28 ноября, с.100.
25. Скаб М. С., Скаб М. В., Бабич Н. Д. та ін (2008) Українська система найменувань адресата мовлення: колективна монографія, Чернівці: Рута, с. 110.

- 26.Смит С. (1997). Постмодернизм и социальная история на западе: проблемы и перспективы: Вопросы истории, с. 7.
- 27.Снегова Т. И. (2003). О гендерной стереотипизации образа юриста. Гендер : Язык. Культура. Коммуникация: материалы III Международной конференции, Москва, 27–28 ноября, с. 102.
- 28.Снегова Т. И. (2003). О гендерной стереотипизации образа юриста. Гендер: Язык. Культура. Коммуникация: материалы III Международной конференции, Москва, 27–28 ноября, с. 103.
- 29.Ставицька Л. О. (2003). Мова і стаття: критика, с. 70.
- 30.Ставицька Л. О. (2004). Нерознаккраїни, 2004 і стаття, с. 29–34.
- 31.Стернин И. А. (2003) Проблема описания гендерного коммуникативного поведения. Гендер : Язык. Культура. Коммуникация: материалы III Международной конференции, Москва, 27–28 ноября, с. 106.
- 32.Шевелева Л. В. (2003) Гендерный стереотип эмоциональности в речевом поведении субъекта. Гендер : Язык. Культура. Коммуникация: материалы III Международной конференции, Москва, 27–28 ноября, с.124
- 33.Языкознание: Большой энциклопедический словарь. (1997). Научное изд-во: Большая Российская энциклопедия, Москва, с. 417.
- 34.Barrett M. (2006). Gender And Communication at Work, p. 294.
- 35.Biber D., Stig, J. (1999): Longman Grammar of Spoken and Written English. London: Longman, pp. 20-22.
- 36.Buikema R. (1995). Women's Studies and Culture: A Feminist Introduction: edited by Rosemarie Buikema, Anneke Smelik. p.231.
- 37.Cheshire J. and Trudgill P. (1998). The Sociolinguistics Reader. Vol. 2: Gender and Discourse. London: Edward Arnold. p. 403.
- 38.Corbett G. G. (1991). Typology of features, as in Gender, p 11-25.
- 39.Corbett G. G. (1991). Γένος (gender languages) και σε γλώσσες με τάξεις ουσιαστικών (noun class languages), p 10.

40. Corbett G. G. (1994). Gender and Gender system. In: R. Asher (Ed.) *The encyclopedia of language and linguistics*. Oxford: Pergamon Press, pp. 1347-1353.
41. Crystal, D. (1995). *The Cambridge Encyclopedia of the English language*. Cambridge: CUP: How does a language acquire gender markers?, *Universals of Human language*, Vol. 4, pp. 47-82.
42. Dijk T.A. (2001). *The study of discourse* [Dyskurs jako struktura i proces, ed. T.A. van Dijk] translated into Polish by G. Grochowski, Warszawa 2001, p. 10.
43. Duszak A. (1998). *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa* [Text, discourse, intercultural communication]; *Kognitywne struktury sytuacyjne i informacyjne w interpretacji dyskursu* [Cognitive situational and informational structures in discourse interpretation], pp. 40–42.
44. Foucault M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*: New York: Pantheon.
45. Gajda S. (2001). *Nowe społeczności dyskursywne a edukacja komunikacyjna* [New discourse communities and communication education] *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych* [Changes in public linguistic habits], eds. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa, p. 8.
46. Gajda S. (2002). *Nowe społeczności dyskursywne...* [New discourse communities...], p. 8.
47. *Grammar of the English language*. London: Longman, p. 303.
48. Hellinger, M., Bußmann, H. (2001). *Gender across languages: The linguistic representation of women and men*, John Benjamins Publishing Company.
49. Hellinger, M., Bußmann, H. (2003). *Gender Across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men*. *Language Problems and Language Planning: Issue 1*, p. 106 – 108.
50. Huddleston, R. D. & Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge, pp. 7; 71-77; 90-120.
51. Joseph, J. E. (2006). *Language and Politics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

52. Julé A. A (2008). *Beginner's Guide To Language And Gender*, p.104.
53. Koerner, E.F.K. (2000). *Towards a full pedigree of the Sapir–Whorf Hypothesis: from Locke to Lucy: chapter in Pütz & Verspoor*, p. 17.
54. Makri-Tsilipakou M. (1989). *The gender of άνθρωπος: An exercise in false generics*.
55. Miczka E. (2002). *Kognitywne struktury sytuacyjne... [Cognitive situational structures...]*, pp. 104-107.
56. Noam Chomsky (2005). *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*.
57. Poulidou S. (1985). *Γλώσσα και Σεξισμός*, σ.25.
58. Poulidou S. (1985). *Γλώσσα και Σεξισμός, Γλώσσα – γένος – φύλο*, σ.25.
59. Poulidou S. (2006). *Γλώσσα – γένος – φύλο: Προβλήματα, αναζητήσεις και ελληνική γλώσσα: Θεσσαλονίκη*, σ.15-64.
60. Quirk Randolph, Greenbaum Sidney, Leech Geoffrey, and Svartvik Jan (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*, London: Longman, p.303.
61. Randolph Q., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. (1985). *A comprehensive grammar: Cambridge*, p. 148.
62. Sunderland J.(2006). *Language and gender: an advanced resource book: Routledge*, p.359.
63. Talbot M. (2010). *Gender and language, 2nd edn: Cambridge: Policy*, p. 273.
64. Wales K. (1996). *Personal Pronouns in Present-Day English. Cambridge: CUP*, pp. 20- 28.
65. Wojtak M. (2006). *Gatunki prasowe*, pp. 311–314.
66. Wojtak M. (2006). *Gatunki mowy charakterystyczne dla prasy motoryzacyjnej [Speech genres typical of automotive press], Prace Językoznawcze [Papers in linguistics]*, pp. 61–77.
67. Wojtak, Gatunki (2006). *mowy charakterystyczne dla prasy motoryzacyjnej [Speech genres typical of automotive press], „Prace Językoznawcze” [Papers in linguistics]*, vol. VIII, pp. 61–77.

68. Żydek-Bednarczuk U. (2013) Dyskurs medialny [Media discourse], Przewodnik po stylistyce polskiej. Style współczesnej polszczyzny [A guide to Polish stylistics. The styles of contemporary Polish], pp. 106–111.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український тиждень. URL: <https://tyzhden.ua>
2. Deutsche Welle: Новини й аналітика. Найважливіші події в Німеччині, Україні, Європі та в світі. URL: <https://www.dw.com/uk/головна/s-9874>
3. The Economist – World News, Politics, Economics, Business. URL: <https://www.economist.com>
4. World Health Organization: Gender and Health. URL: https://www.who.int/health-topics/gender#tab=tab_1
5. Η Καθημερινή. URL: <https://www.kathimerini.gr>

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΚΙΕΒΟΥ
Τμήμα Ρομαντικής και Νεοελληνικής Φιλολογίας και Μετάφρασης

Εργασία προσόντων
σε μεταφραστικές σπουδές με θέμα:

ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΛΕΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΦΥΛΟ ΣΤΑ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ (ΣΤΟ ΥΛΙΚΟ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗΣ, ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ)

Φοιτήτρια της ΜΖmlg04-20 τάξης
Σχολή Ρομαντικής Φιλολογίας και
Μετάφρασης
μερική απασχόληση τάξη,
ειδικότητας **035 Φιλολογία**
εξειδίκευση **035.081 Νεοελληνική**
γλώσσα και λογοτεχνία
(περιλαμβάνεται η μετάφραση)
Μπούλαχ Αναστασία
Επόπτης:
υποψήφιος φιλολογικών επιστημών
επιμελήτρια Λούμπτσενκο Τατιάνα

Κατάλληλο για προστασία
«___»_____έτος
Επικεφαλής του τμήματος
Φιλονένκο Ν.Γ.

Εθνική κλίμακα _____

Βαθμολογίες _____

Αξιολόγηση ECTS _____

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η τρέχουσα κατάσταση της ανθρώπινης ανάπτυξης απαιτεί μια επανεξέταση των παραδοσιακών ρόλων και σχημάτων των φύλων και της αντίληψής τους στην κοινωνία, προκειμένου να βρεθούν διαφορετικοί τρόποι για να ξεπεραστούν οι κοινωνικές στρεβλώσεις που καθορίζονται από το φύλο που είναι σημαντικές για σήμερα. Η διαδικασία διαμόρφωσης μιας νέας κοινωνικής τάξης για τα δικαιώματα της δημοκρατίας περιλαμβάνει τη διαμόρφωση ενός παραδείγματος επιστημονικής έρευνας, το οποίο είναι συνέπεια της ιστορικής εξέλιξης.

Συνάφεια της εργασίας Πρόσφατα, η γλωσσολογία του φύλου βρίσκεται συνεχώς στο επίκεντρο της προσοχής των γλωσσολόγων και των μεταφραστών. Η εστίαση των ερευνητών στη μετάφραση του λεξιλογίου με ετικέτα φύλου και των ισοδύναμων του καθορίζεται από την αυξημένη πολυπλοκότητα της αναζήτησης ισοδυνάμων. Οι ιδιότητες του φύλου δημοσιογραφικών και πολιτικών κειμένων, η πρωτοτυπία της μετάφρασής τους εν όψει τέτοιων ιδιοτήτων, δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς, ειδικά στο υλικό της νέας ελληνικής, που είναι και η συνάφεια της μελέτης

Στόχος της επιστημονικής μας εργασίας είναι να προσδιορίσουμε τους τρόπους αναπαραγωγής των ισοδύναμων στη μετάφραση του έμφυλου λεξιλογίου σε δημοσιογραφικούς και πολιτικούς λόγους της Ουκρανικής, της Νέας Ελληνικής και της Αγγλικής γλώσσας.

Αντικείμενο της έρευνας είναι το έμφυλο λεξιλόγιο σε δημοσιογραφικούς και πολιτικούς λόγους στα ουκρανικά, νέα ελληνικά και αγγλικά.

Το υλικό για τη μελέτη επιλέχθηκε από πολιτικά ηλεκτρονικά περιοδικά: Ukrainian Week, Deutsche Welle, The Economist, Η Καθημερινή. Για την **επίτευξη του στόχου** και την εκτέλεση των καθηκόντων αυτής της επιστημονικής εργασίας χρησιμοποιήσαμε τις ακόλουθες ερευνητικές μεθόδους: περιγραφική, δομική-σημασιολογική, μαθηματική, δομική μέθοδος και τη μέθοδο της συγκριτικής και συγκριτικής ανάλυσης.

Η επιστημονική καινοτομία της εργασίας είναι μια συγκριτική μελέτη του λεξιλογίου με σήμανση φύλου στο υλικό της νέας ελληνικής, αγγλικής και

ουκρανικής γλώσσας. Μονάδες νέας ελληνικής εμπλέκονται στην ανάλυση για πρώτη φορά στην Ουκρανική Ελληνιστική.

Η πρακτική σημασία της εργασίας έγκειται στη δυνατότητα χρήσης υλικού και ερευνητικών αποτελεσμάτων στη μετάφραση πολιτικών λόγων, στη διδασκαλία μαθημάτων θεωρίας και πράξης μετάφρασης της νέας ελληνικής, συγγραφή επιστημονικών εργασιών.

Δομή εργασίας. Η εργασία αποτελείται από μια Εισαγωγή, τρεις ενότητες, με συμπεράσματα για καθεμία από αυτές, Συμπεράσματα και Κατάλογο πηγών που χρησιμοποιήθηκαν.

Συνολικός όγκος εργασίας: 78 σελίδες.

Τα προβλήματα που σχετίζονται με τη διαφοροποίηση της συνείδησης και την ασυμμετρία φύλου γίνονται όλο και πιο επίκαιρα, γεγονός που καθιστά σχετική περαιτέρω έρευνα.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1960, γλωσσολόγοι από όλο τον κόσμο άρχισαν να ενδιαφέρονται για το φύλο και την αναπαράστασή του σε άλλες γλώσσες. Το φύλο παίζει τεράστιο ρόλο στη ζωή κάθε γλώσσας. Ως εκ τούτου, αξίζει να σημειωθεί ότι το ζήτημα της γλώσσας και του φύλου είναι βαθιά ριζωμένο σε διάφορους τομείς: γλωσσολογία, λογοτεχνία, κοινωνικό-πολιτισμός, ακόμη και πολιτική. Εξαιτίας αυτού, σήμερα, η ανάλυση του φύλου στη γλωσσολογία κατέχει σημαντική θέση.

Στο πλαίσιο της έμφυλης κατεύθυνσης της έρευνας, λειτουργεί και η έννοια της υποκειμενικότητας, η οποία αποτελεί τη βάση για την κριτική της γλώσσας και της υποκειμενικότητας στον στρουκτουραλισμό. Ωστόσο, ορισμένοι θεωρητικοί της ασυμφωνίας των φύλων απορρίπτουν τις χειραφετητικές ιδέες της ισότητας. Άλλωστε, στον αγώνα για ισότητα, οι «γυναικείες» νόρμες θα εκλείψουν για τις «αρσενικές», που ισχυρίζονται ότι είναι πιο βέλτιστες για την κοινωνία.

Εξαιτίας αυτού, η ερμηνεία των διαφορών των φύλων «θηλυκότητα» αποκτά αρνητικό νόημα σε «αρρενωπότητα» και αντικατοπτρίζεται ως μια που δεν έχει έκφραση και δεν ερμηνεύεται στον πολιτισμό. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή τη θεωρία, οι υποστηρικτές του γυναικείου λόγου τον ορίζουν ως ένα θετικό φαινόμενο που εκφράζεται σε διαφορετικούς πολιτισμούς.

Θεωρούμε ότι το φύλο είναι μια κοινωνικό-πολιτιστική κατηγορία, αλλά στη γλωσσική πτυχή αυτό το εργαλείο αντικατοπτρίζεται στη γλώσσα, ιδίως στην κατηγορία του φύλου. Ο γλωσσικός όρος "γένος" αντικατοπτρίζει τη γραμματική κατηγορία που είναι εγγενής στα διακριτικά μέρη του λόγου και περιέχεται στη διαίρεση των λέξεων ή των μορφών σε διάφορες κατηγορίες, οι οποίες συνδυάζονται με τα χαρακτηριστικά του φύλου ή την απουσία τους. αυτές οι τάξεις ονομάζονται αρσενικά, θηλυκά και μεσαία. Αφού αναλύσουμε και μελετήσουμε τα γένη των ουσιαστικών στη νέα ελληνική και αγγλική γλώσσα, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι τα μέσα συνθετικής έκφρασης της σημασίας του γραμματικού γένους είναι κατάλληλοι και εγκλιτικοί τρόποι λεκτικής διαμόρφωσης και στις δύο γλώσσες.

Όπως γνωρίζετε, τα μέσα ενημέρωσης παίζουν διαφορετικούς ρόλους - ανάλογα με τις προθέσεις του αποστολέα και τις πραγματικές ή φανταστικές ανάγκες των παραληπτών. Λειτουργούν ταυτόχρονα ως απλοί πομποί, ως ιδεολογικά καθοδηγούμενοι θεσμοί που οργανώνουν τη δημόσια ζωή και ως πολιτισμικά καθορισμένοι συνδημιουργοί της ανθρώπινης συμπεριφοράς, των τρόπων σκέψης και αξιολόγησης του κόσμου. Όσο για τον δημοσιογραφικό λόγο, έχει κάποια σημάδια στερεοτύπων που αντανακλούν διαφορετικές έννοιες στον πολιτισμό. Οι κύριες μέθοδοι αναπαραγωγής εθνοειδικών στοιχείων πολιτικών ομιλιών στα ουκρανικά, αγγλικά και νέα ελληνικά είναι η χρήση πλήρους ή μερικού ισοδύναμου, περιγραφικής αναπαραγωγής ή αφαίρεσης εθνοειδικών στοιχείων και αντιστάθμισης από το ουδέτερο αντίστοιχο.